

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE KIRSAL KADINLARIN TARIMSAL
KOOPERATİFLERE KATILMA İSTEKLERİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve OTCU

Danışman: Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN

TOKAT- 2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN danışmanlığında hazırlamış olduğum Tokat İli Merkez İlçede Kırsal Kadınların Tarımsal Kooperatiflere Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörler adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../2023

Merve OTCU

JÜRİ KABUL VE ONAY

Merve OTCU tarafından hazırlanan “**Tokat İli Merkez İlçede Kırsal Kadınların Tarımsal Kooperatiflere Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörler**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 07/09/2023 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından Oy Birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Üye (Başkan-Danışman): Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN

Üye: Doç. Dr. Rüveyda YÜZBAŞIOĞLU

Üye: Doç. Dr. Merve AYYILDIZ

ONAY

...../...../2023

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimime başlamama vesile olan, sonuna kadar desteğini üzerimden eksik etmeyen, sahip olduğu akademik bilgi ve tecrübelerini her zaman benimle paylaşan çok değerli hocam Prof. Dr. Nuray KIZILASLAN'a emeklerinden dolayı sonsuz saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin değerlendirilmesine katkı sağlayan değerli jüri hocalarım Doç. Dr. Rüveyda Yüzbaşıoğlu ve Doç. Dr. Merve Ayyıldız'a saygılarımı sunarım.

Tezimde analiz kısmında bana yardımcı olan her zaman sorduğum sorulara cevap veren Arş. Gör. Kaan KAPLAN'a emeğinden dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin anket aşamasında bana desteklerini ve yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım Serkan MERTEROĞLU'na ve Eda AYDOĞDU'ya sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak bugünlere gelebilmem için elinden gelenin fazlasını yapan, her zaman maddi ve manevi yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu tezi canım aileme ithaf ediyorum.

Merve OTCU

ÖZET

TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE KIRSAL KADINLARIN TARIMSAL KOOPERATİFLERE KATILMA İSTEKLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Otcu, Merve

Yüksek Lisans, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nuray Kızılaslan

Ekim 2023, ix +74 sayfa

Kırsalda yaşayan kadın çiftçiler annelik ve ev işlerinin yanı sıra tarımsal üretiminin de her aşamasında önemli rol üstlenmektedir. Bu çalışmada kırsal alanda kadınların güçlendirilmesi için gerekli olduğu düşünülen ve kadınların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının çözümünde bir mücadele yöntemi olarak görülen kooperatiflere kırsal alanda yaşayan kadın çiftçilerin katılımını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Araştırmanın amacı kırsal alanda yaşayan kadın çiftçilerin kooperatife ortak olma istekliliğinin hangi düzeyde olduğunu görmek, kadınların kooperatiflere ortak olma isteklerini etkileyen faktörleri belirlemek, kadınların kooperatifler hakkındaki bilinç düzeylerini ortaya koymaktır. Araştırmada gerekli verilerin elde edilebilmesi için Tokat İli Merkez İlçeye bağlı belirlenen 21 köyde yaşayan 210 çiftçi kadınla yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Araştırma bölgesinde üretici kadınların %55.24'ünün kooperatiflere ortak olmak istediği belirlenmiştir. Kadınların %60.95'i ailesinin kooperatife katılmalarına destek vermeyeceğini düşünmektedir. Ayrıca kadınların kooperatife katılma istekliliğini etkileyen faktörleri belirlemek için çoklu doğrusal (linear) regresyon analiz sonucunda bağımsız değişkenler sıfır değerinde olsa bile kadınların kooperatife üye olma istekliliği 0.984 birime sahip olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçlarına göre kadınların kooperatiflere üye olma istekleri ile çocuk sayısı, aileye ait arazi miktarı, kadınların kooperatiflerde aktif görev almaları, kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesi arasında pozitif yönde bir ilişki mevcut iken öğrenim durumu, kadınların kooperatif başkanında görmek istedikleri özelliklerden sorumluluk, bilgi kaynaklarından İl Tarım Müdürlükleri, Televizyon ve Komşuları ile olarak kadın kooperatiflerinin gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında gelen devlet teşviki arasında ise negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Yaşadıkları bölgede kooperatif bulunmayan kadınlara kooperatiflerin tanıtımı amacıyla yakın çevrelerde yer alan kooperatiflere gezi ve ziyaretlerin düzenlenmesi, kadınların kooperatifler hakkında daha çok bilgi sahibi olması için TV de yayınlanan tarım programlarının içeriklerinin artırılması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Tokat İli, Kooperatifçilik, Kadın Çiftçi, Doğrusal Regresyon.

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING RURAL WOMEN'S WILLINGNESS TO JOIN AGRICULTURAL COOPERATIVES IN THE CENTRAL DISTRICT OF TOKAT PROVINCE

Otcu,Merve

Master's Thesis, Division of Agricultural Economics

Advisor: Prof. Dr. Nuray Kızılaslan

October 2023, ix + 74 pages

Women farmers living in rural areas play an important role in every stage of agricultural production, as well as motherhood and housework. In this study, the factors affecting the participation of women farmers living in rural areas in cooperatives, which are considered necessary for the empowerment of women in rural areas and seen as a method of struggle to solve women's social and economic needs, were investigated. The aim of the research is to see the level of willingness of women farmers living in rural areas to become partners in cooperatives, to determine the factors affecting women's willingness to become partners in cooperatives, and to reveal the level of awareness of women about cooperatives. In order to obtain the necessary data in the research, a face-to-face survey was conducted with 210 farmer women living in 21 villages in the Central District of Tokat Province. It was determined that 55.24% of producer women in the research region wanted to become partners in cooperatives. 60.95% of women think that their families will not support their participation in the cooperative. In addition, as a result of multiple linear regression analysis to determine the factors affecting women's willingness to join the cooperative, it was determined that women's willingness to become a member of the cooperative had 0.984 units even if the independent variables were zero. According to the results of the analysis, there is a positive relationship between women's desire to become members of cooperatives and the number of children, the amount of land owned by the family, women's active participation in cooperatives, and women's ability to lead the establishment of cooperatives. It has been observed that there is a negative relationship between Directorates, Television and Neighbours, and government incentives, which are among the main things that need to be done for the development of women's cooperatives. It is necessary to organize trips and visits to cooperatives in the nearby areas in order to promote cooperatives to women who do not have cooperatives in the region they live in, and to increase the content of agricultural programs broadcast on TV so that women have more information about cooperatives.

Keywords: Tokat Province , Cooperativism , Women Farmer, Linear Regression.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ	vii
ÇİZELGE LİSTESİ	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR ÖZETLERİ.....	7
3. MATERYAL VE YÖNTEM	16
3.1. Materyal	16
3.2. Yöntem	16
3.2.1 Örneklemenin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntem	16
3.2.2 Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem	16
4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	19
4.1. Kooperatif Kavramı	19
4.2. Kooperatiflerin Amacı	20
4.3. Kooperatifçilik İlkeleri.....	20
4.4. Kooperatifçiliğin Ortaya Çıkışı ve Tarihi	22
4.5. Kırsal Alanda Kadınlar ve Kooperatifçilik.....	22
4.6.Türkiye’de Kadın Kooperatifçiliği	24
5. ARAŞTIRMA BULGULARI	29
5.1. Kadın Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Durumu	29
5.2. Kadınların Kooperatifçilik İle ilgili Bilgi Durumu ve İstekliliği	44
5.3. Kadınların Kooperatifçilik Eğilimleri	48
5.4.Kadınların Kooperatiflere Ortak Olma İsteğini Etkileyen Faktörlere İlişkin Yapılan Çoklu Doğrusal (linear) Regresyon Modeli Analiz Sonuçları	59
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	63
7. KAYNAKÇA	70
8. ÖZGEÇMİŞ	74

KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
Simgeler	Açıklamalar
Ark :	Arkadaşları
Da:	Dekar
Kg:	Kilogram
TL:	Türk Lirası
ÜOS:	Kadınların Kooperatife Üye Olma İsteği
ÖD:	Kadınların Öğrenim Durumu
ÇS:	Kadınların Çocuk Sayısı
AAD:	Aileye Ait Arazi Miktarı
AGD:	Kadınların Kooperatiflerde Aktif Olarak Görev Alma Durumları
KKÖ:	Kadınların Kooperatiflerin Kurulmasına Önderlik Edebilmesi
S:	Sorumluluk
İTM:	İl Tarım Müdürlükleri
TV:	Televizyon
BK:	Komşular
DT:	Devlet Teşviki

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 5. 1 Kadınların Yaş Dağılımı	29
Çizelge 5. 2. Kadınların Öğrenim Durumu	30
Çizelge 5. 3. Kadınların Medeni Durumu	31
Çizelge 5. 4. Kadınların Çocuk Sahibi Olma Durumu.....	31
Çizelge 5. 5. Kadınların Sahip Olduğu Çocuk Sayısı Dağılımı	32
Çizelge 5. 6. Hanedeki Birey Sayısının Dağılımı	32
Çizelge 5. 7. Kadınların kendine ait geliri olma durumu	33
Çizelge 5. 8. Kadınların kendine ait geliri	33
Çizelge 5. 9. Kadınların gelirlerini sağladıkları alanların dağılımı.....	34
Çizelge 5. 10. Kadınların Yaşadığı Hanenin Aylık Gelir Durumu	35
Çizelge 5. 11. Hanenin Tarımdan Elde Ettiği Yıllık Gelir Dağılımı.....	35
Çizelge 5. 12. Kadınların Sosyal Güvence Durumu	36
Çizelge 5. 13. Hanenin Tarımsal Faaliyet Durumu.....	36
Çizelge 5. 14. Hanenin Arazi Durumu	37
Çizelge 5. 15. Hanenin Tarımsal Ürün Deseni.....	37
Çizelge 5. 16. Ailenin Arazi Mülkiyet Durumu	39
Çizelge 5. 17. Kadınların Bitkisel Üretimde Söz Sahibi Olma Durumu.....	39
Çizelge 5. 18. Hanenin Uğraşmış Olduğu Hayvancılık Türü	39
Çizelge 5. 19. Kadınların Hayvansal Üretimde Söz Sahibi Olma Durumu	40
Çizelge 5. 20. Kadınların Tarımsal Üretimde Yer Almaktan Memnuniyet Durumu.....	40
Çizelge 5.21. Kadınların Tarımsal Üretimde Yer Almaktan Memnun Olmama Nedenlerinin Dağılımı.....	41
Çizelge 5. 22. Kadınların Tarımsal Ürünleri Pazarlama Durumu	42
Çizelge 5. 23. Kadınların Pazarladığı Ürünlerin Dağılımı	42
Çizelge 5. 24. Kadınların Ürünlerini Pazarladıkları Pazar Alanların Dağılımı	42
Çizelge 5. 25.Kadınların Elde Ettikleri Gelirlerini Değerlendirme Durumu	43
Çizelge 5. 26. Kadınların Tarımsal Ürünlerin Üretimi ve Pazarlanması Konusunda Bilgi Kaynakları	43
Çizelge 5. 27.Kadınlara Göre Kooperatifçilik Tanımı	44
Çizelge 5. 28.Kadınların Kooperatifler Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olma Durumu	45

Çizelge 5. 29. Kadınların Kooperatiflere Ortak Olma İsteği	45
Çizelge 5. 30. Kadınların Kooperatiflere Katılma ve Katılmama Nedenleri	46
Çizelge 5. 31.Kadınların Kooperatife Ortak Olma İsteklerine Aile Desteği Durumu	47
Çizelge 5. 32. Kadınların Kooperatiflerde Aktif Olarak Görev Alma Düşünceleri.....	47
Çizelge 5. 33.Kooperatif Açılması İsteği	48
Çizelge 5. 34.Kadınların Kooperatif Kurulmasına Önderlik Edebilme Durumu.....	48
Çizelge 5. 35.Kooperatif Kurulmasına Önderlik Edebilen Kadınların Kooperatif Tanıtımında İzleyebileceği Yollar	49
Çizelge 5. 36. Kadınların Kooperatife Ortaklık Durumunda Gerçekleştirecekleri Faaliyetler	49
Çizelge 5. 37. Kooperatifte Başkan Olma İsteği	50
Çizelge 5. 38.Kadınların Kooperatif Başkanında Görmek İsteddiği Özellikler.....	50
Çizelge 5. 39.Kadınların Kooperatifte Pazarlamak İsteyecekleri Ürünler	51
Çizelge 5. 40.Kadınların Kooperatif Aracılığı İle Ürünlerini Yurt Dışına Pazarlama İsteği ...	52
Çizelge 5. 41.Kadınların Kooperatiflere Ortak Olan Tanıdıklarının Olma Durumu	52
Çizelge 5. 42.Kooperatife Ortak Olan Tanıdıkların Kadınları Etkileme Durumu	52
Çizelge 5. 43.Kadınların Kooperatiflerden Beklenti Durumu	53
Çizelge 5. 44.Kadınların Kooperatiflerden Beklentilerinin Dağılımı	53
Çizelge 5. 45.Kadınların Kooperatif Faaliyeti Görme Durumu	54
Çizelge 5. 46.Kooperatif Faaliyeti Gören Kadınların Kooperatiflere Katılma İsteği	54
Çizelge 5. 47. Kadınların Kooperatifler Hakkındaki Bilgi Kaynakları.....	55
Çizelge 5. 48.Kadınlara Göre Kooperatiflerin Yarar Sağlama Durumu	56
Çizelge 5. 49.Kooperatiflerin Sağlayacağı Yararlar	56
Çizelge 5. 50.Kadın Kooperatiflerinin Gelişmesi İçin Yapılması Gerekenler.....	57
Çizelge 5. 51.Kadın Çiftçilerin Kooperatifçilik İlkeleri Algı Durumu	58
Çizelge 5. 52.Değişkenlere ait pearson korelasyon katsayıları	60
Çizelge 5. 53. Değişkenlere ait çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları	61

1. GİRİŞ

Tarım, geçmişten günümüze insanlığın en temel ihtiyaçlarından biri olan gıda ihtiyacının karşılanmasına yönelik zorunluluklardan ortaya çıkmıştır. Artarak devam eden nüfus miktarına paralel olarak tarımdaki üretim miktarı da artmış, çeşitli üretim tekniklerinin kullanılması ve işbirliği ile tarımsal üretimi de beraberinde getirmiştir (Aydın ve Yaşa, 2019).Anlaşıldığı üzere nüfusun artması diğer faktörleri de doğrusal oranda arttırmaktadır. Artan nüfus yani insanoğlunun yaşamını devam ettirebilmesi için gıda ihtiyacını karşılamak zorundadır. Bu da ancak tarımla mümkün olabilecek bir durumdur ve bu durumdan hareketle tarım insan için vazgeçilmez bir parçadır.

Tarım sektörünün önemli özelliklerinden biri; çalışma hayatında görülen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bütün durumları üzücü bir şekilde karşımıza gelmesidir. Başka bir ifadeyle, kadın emeğinin içinde yer aldığı sömürünün şekli tarım sektöründe daha da derinleşmektedir. Bunun sebeplerinden biri, ataerkil düzenin tarım kesiminde geleneklerle de harmanlanarak daha ağır bir tabloyla önümüze gelmesidir.

Kırsal alanda her çeşit iş gücünün büyük çoğunluğunu oluşturan kadınların tarımsal faaliyete katılımı erkeklerin katılımına göre iş gücü olarak bilinmekte ve bu iş gücü kadınların ev işlerinin bir devamı olduğu görülmektedir. Kırsalda yaşamını sürdüren kadın üreticilerin aile işgücüne olan katkısı tarım sektöründe söz sahibi olmaları gibi tarım dışı faaliyetler olan ev ekonomisinde de aileye katkı sağlamaktadırlar. Ekonomik katkılarını eşlerinin vefatıyla veya çalışmak için köy dışına gitmeleriyle gerçekleştirmektedirler. Çünkü kırsal alanlarda yaşayan insanların alışlagelmiş 'Ataerkil' aile yapısı kadının erkeğe göre faaliyetlerini her zaman kısıtlamaktadır. Kırsalda yaşam süren kadınların toplam istihdam içerisinde çok önemli bir yerde olmalarına karşı hak ettikleri değeri, emeği alamamakta oldukları anlaşılmaktadır. (Kantar, 1996; Kaya ve Atsan, 2012).

Kırsal alanda yaşayan kadınların yapmış olduğu ve emek harcadığı her iş onların birebir görevleri ya da sorumluklarıymış gibi görülmesi geçmişten bugüne gelen bir olgudur. Kadınlara bu algı çok uzun yıllar önceden yer edilmiştir ve hala devam etmektedir. Kadın ev düzeni, temizlik, çocuk bakımı vb. işlerin dışında tarımsal faaliyetlerinde her alanıyla uğraşmaktadır. Bu durum kadınları erkeklerden daha fazla çalıştığı anlaşılmaktadır ama kırsalda yaşayan ev halkı yani aile büyükleri ve eşleri tarafından kadının yaptığı işler çok takdir görmemektedir. Bunun nedeni ise kadının yapmış oldukları işler zaten kadının göreviymiş gibi algılanmasıdır. Kadın kendine bunca yüklenen sorumluluktan dolayı kendi ekonomik özgürlüğü için çalışmamaktadır. Kırsal alanda yaşayan kadınların girişimcilikle ilgili bazı sorunları vardır.

Kırsal bölgede yaşam süren kadınların yaşamış olduğu sorunlar, kentlerde yaşayan kadınların girişimcilikle alakalı yaşadığı sorunlarla benzerlik içermektedir. Fakat kırsal bölgenin coğrafi yapısıyla diğer alanlardan izole olması, nispeten daha kapalı bir sistem içeren kültüre sahip olması ve kırsal alandaki yaşam biçiminin daha çok ataerkil olması kırsaldaki kadın girişimcilerin yaşadığı sorunlar, kentlerdeki kadın girişimcilerin yaşadığı sorunlardan farklılaştırmaktadır (İrmiş, Çoban ve Başol, 2016, s. 173).

Kırsal alandaki kadın girişimcilerin karşılaşmış oldukları sorunlar; kadınların eğitim ve deneyim yetersizliği, risk alma korkusu, sermaye eksikliği, satış ve pazarlama alanında altyapı yetersizliği, kredi yetersizliği, pazara ulaşamama, aracı kurumlara bağlı olma, toplumun kabul görmüş önyargıları, psikolojik açıdan kendini girişimci olarak görememe gibi sorunlardır (İrmiş, Çoban ve Başol, 2016: 173; Soysal, 2013, s. 171).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma çabalarında istenilen neticelerin alınamamasındaki nedenlerinden biri de kadınların ekonomik hayata yeterince girememesinden dolayı olduğu bilinmektedir. Kırsal alanda yaşayan kadınların ekonomik hayata girememesinde onlara yüklenilen işler ve sorumlulukların çok fazla olması başlıca nedenlerden biri olabilmektedir. Bunun yansısı aileden görülemeyen destek ve kendilerini yeterli hissedememe kendilerinin bilgiden yoksun olduklarını düşünme gibi nedenlerden dolayı kadınlar kendi ekonomisi için iş alanlarına yönelememektedir. Gelişmekte olan ülkelerde; eğitim düzeyinin düşük olması, toplumun önyargılarının bulunması, cinsiyet

eşitsizliği, çevrenin olumsuz tutum ve davranışları, bilgi eksikliği gibi etkenlerin kadınların aleyhine işlediği yönündeki gözlemler, kadının kırsal alanda kalkınmasındaki rolü ve işlevini gündeme getirmiştir. Bunun da ancak kadın girişimcilik faaliyetleriyle aşılabileceği anlaşılmıştır. (Soysal, 2013).

Çalışma hayatında kadınların erkeklere oranla her anlamda daha olumsuz durumlara maruz kaldığı, daha az ücretlerle, güvencelerden yoksun bir şekilde faaliyet gösterdikleri görülmektedir. Kadınlar çalıştıkları işlerde alt kademelerde çalışmaktadırlar. Eşit işe eşit ücret alamazlar, her işte yer alamazlar. Kadının çalışma hayatında olmasına ‘izin veren’ eşi “kendisi çalışmak istiyor, ev işi, çocuk işlerinin de var olduğunu ileri sürerek yoruldum diye şikâyetler etmesin, istemezse çalışmayabilir” ifadelerini kullanarak kendini demokrat koca konumunda gösterebilmektedir (Etiler, 2011).

Erkek ve kadın çalışma hayatında hep bir ayrım içinde yer almaktadır ne kadar ki eşit konumda görünseler de yapılan iş verilen ücret vb. pek çok konuda eşit olmadıkları görülmektedir ve erkeklerin kadınları iş hayatında dışarıdan bakıldığında özgür bırakıyormuş gibi algılansa da bunun böyle olmadığı anlaşılmaktadır.

Kadınların özgür olamadıkları konulardan bir diğeri ise kadına miras kalma durumudur. Kırsal alanda yaşayan kadınlara miras kalan topraklar onları mülk sahibi yapamadığı görülmektedir. Kırsal alandaki kadınlar kendilerine miras olarak kalmış toprakları ya kardeşlerine satar ya da bu topraklar eşinin isteğiyle başka alıcılara satılmış olur ve kadınlar mülk sahibi olmadıkları duruma geri dönmüş olurlar (Kalkıner, 2010).

Kadınların miras konusunda söz hakkı olmadığı görülmektedir. Kadının yaşam sürdüğü mal mülk arazi çoğunlukla eşe ait olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal alanda kadınların örgütlü bir toplum içerisinde yer alması bakımından önemli yollardan biri kooperatifçiliktir.

Temel olarak üreticilerin bilinçlendirilerek kaliteli ve daha fazla üretimin yapılabilmesini sağlama ve üretim aşamalarında ortak bilinci oluşturmak için üreticilerin sahip oldukları hakları da koruma gibi ihtiyaçlar kooperatifçiliği meydana getirmiştir (Aydın ve Yaşa, 2019).

Kooperatif; bir araya getirme, beraber hareket etme, kendi kendine yardım oluşturma, ortakların haklarını koruma gibi çağrışımlara gelen ve kooperatifleşme oluşumlarına hemen hemen tüm alanlar ve ülkelerde rastlanmaktadır (Everest ve Yercan, 2016).

Kooperatifler hemen her alanda ve her ülkede gerekli bir ihtiyaç, bir yol gösterme aracı olarak yer almaktadır. Belli bir amaç çerçevesinde bir araya gelen birlik beraberlik duygusu olan insanlar tarafından kooperatifler inşa edilmiştir ve halen de bu duyguları barındıran insanlar tarafından bu devam etmektedir. İnsanlara birbiriyle hem dayanışma hem de danışma ortamı hazırlamaktadır.

Tarladan sofraya kadar olan faaliyetlerin ortak girişimler ve dayanışmayla gerçekleştirilmesi, ekonomik olarak gıda talebini karşılayacak düzeyde üretim yapılmasının güvencesi olabileceği gibi sofrada da kaliteli gıda tüketimine olanak sağlayacaktır. Bu sebeple tarım sektöründe örgütlü davranış bilhassa kooperatifçilik önem göstermektedir (Başaran, 2015).

Tarımsal kooperatiflerin çok önemli görevlerinden birisi de üreticilerin ekonomik ve sosyal haklarına sahip çıkılmasıdır. Çiftçiye sunulan ekonomik faydalarla birlikte, yöresel ve bölgesel kalkınmada önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de tarımsal kooperatifçiliğin daha çok sayısal olarak geliştiği, işletmecilik bakımından yetersiz kaldığı saptanmıştır (Acar ve Yıldırım, 2000).

Simurg Kadın Kooperatifleri Birliği (Simurg) kadın kooperatiflerini, “ihtiyaçları ve öncelikleri temelinde hizmet geliştirmek için yerel kadın grupları tarafından oluşturulan yapılardır” şeklinde tanımlamaktadır (Duguid ve ark., 2015).

Kooperatifler, bilhassa kadın kooperatifleri iş birliği ve karşılıklı dayanışma, yönetime demokratik katılım ve insanların ihtiyaçlarını göz önüne alma gibi nitelikleriyle sosyal ilişkileri sağlama, bir grup olarak faaliyet sürdürme, fırsat eşitliğinin sağlanması gibi kadınların ihtiyaç ve beklentilerini önemseyen yapısal özellikler içermektedir. Bu faktörler kadın girişimciliğini teşvik edici bir etki de sağlayabilmektedir (Bastida, 2020).

Kadın kooperatifleri, kadınlar için önemli bir uğraş ve gelir oluşturmaktadır. Yerel kalkınmaya ve ekonomiye de yarar sağlamaktadır. Kooperatifler sadece kadınların güçlendirilmesine değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmaya da hizmet vermektedir (Bouhazzama ve Guenaoui, 2020).

Kadın kooperatifleri, kırsalda yaşayan kadınların emeğinin değerlendirilmesinden, kadınların toplum ve aile baskısından kurtulmasına, kadının elde edilen gelirden hak kazanmasına, söz sahibi olmasına, sürdürülebilir tarım çalışmalarının sağlanmasına, istihdamın artırılmasına ve kırsaldan kente göçün ortadan kaldırılmasına kadar çok yönden yarar sağlamaktadır.

Ancak kadınların pek çoğu bu avantajlardan habersiz ve kadın kooperatifleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Kırsal alandaki yaşam tarzı gelenek, görenek ve aile yapısı kadınları bu gelişmelerden ve kooperatiflerin sağladığı faydalardan haberdar olmasını engelleyen faktörler arasında yer almaktadır. Kadınların kendilerini geliştirmesi ve birçok alanda güçlü durması için aynı zamanda kırsal alanda kalkınma için örgütlenmeler gerekmektedir.

Kırsal alanda kalkınmanın oluşturulmasında en önemli metotlardan biri, kadınların kooperatifler aracılığıyla toplanmalarıdır. Kadınların kırsal kesimde tarım alanlarında üretime yaptığı yararlar ve sağlamış olduğu faydalar aynı zamanda ülkenin kalkınmasına sağladığı hizmetler göz ardı edilemez bir durumdadır (Yıldırım, 2020) .

Yapılan çalışmada kırsal alanda yaşayan kadınların yapmış oldukları tarımsal üretim, tarımsal iş gücü, kadının ailedeki önemi, kadınların kooperatiflere olan bakış açıları ve kadınların kooperatiflere katılımını etkileyen faktörler ortaya konulması yani genel anlamda kadınların kırsalda yaşamıyla kooperatiflerle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın önemi çiftçi kadınların kooperatiflere olan bakış açıları genel anlamda değerlendirilip kadınlara kooperatiflerle ilgili merak uyandırmak, iş birliğiyle ve dayanışmayla birlikte ortaya çıkacak güzel ürünlerin çıkabileceği düşüncesini kadınlarda oluşturmak ve aynı zamanda aynı alanda yaşamakta olan tarımsal üretimin birer parçası olan kadınlara kadınsal dayanışmayı aşılmasıdır. Kadınlar her alanda güzel işler başarabilmektedir ancak kadınların hiçbir zaman öğünenin kırılmaması aksine özgüvenlerinin yerinde olması için aileler tarafından destek sağlanmalıdır.

Kadınlar bir araya gelerek bir kooperatif çatısı altında tarımsal ürünleri yöresel ürünleri vb. kendilerine ve topluma faydalı bir hale getirebilir. Bulundukları coğrafyaya en güzel şekilde tanıtabilir aynı zamanda bu coğrafyaya daha da farklı ve güzel kazanımlar elde ettirebilirler.

2. LİTERATÜR ÖZETLERİ

Kızılaslan (1997) , “Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında kooperatiflerin yaygınlaştırılması için yayım çalışmaları için kırsalda yaşayan bireylerin sosyo-ekonomik faktörleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda Tokat İli Merkez İlçede bulunan tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak olan ve olmayan üreticiler bahsi geçen faktörler itibariyle ayrı ayrı karşılaştırılarak değerlendirmeye alındığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda kooperatife ortak olanlarla olmayanlar arasında istatistiksel olarak, otorite şekli, sosyal statü, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama, işbirliği eğilim düzeyi, kooperatifçilik bilinci, sosyal katılım, kitle haberleşme araçları kullanım düzeyi, yatay mobilité, yaşam seviyesi, empati kurma, geçim sağlama kaynakları, tarım dışı gelir, tarımsal gelir, ihtisaslaşma düzeyi ve kooperatiften yararlanma durumunda farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Araştırmada sosyal ve ekonomik özelliklerin belirlenmesinin kooperatifçiliği geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla yapılan kooperatifçilik yayım çalışmalarında önemli olduğu görülmüştür.

Dağdemir (2004), “Bayburt İli Kop ve Burnaz Dere Havzalarında Arıcılık Yapan İşletmelerin Genel Durumu ve Kooperatifleşmeye Bakış Açısı” adlı çalışmasında Bayburt ili kop ve burnaz dere havzalarında yer alan “Örence, Demirkaş, Sığircı, Kop ve Çalidere” köylerinde arıcılıkla uğraşan işletmelerle yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Yapılan anket çalışmasında işletmelerde birlik beraberlik kurulmasıyla bazı faydaların sağlanacağı ifade edildiği görülmüştür. Birlikte hareket edebilmenin zor olduğu, bunun sağlanamayacağı inancı daha ağırlıklı bir görüş olarak ortaya çıkarmıştır. Bilhassa bu konuda çiftçilerin duyarlılığını arttırılmaya çalışılması gerektiğini ve çevre halkının eğitim seviyesi düşük, birbirleriyle rekabet halinde olduklarından dolayı birlik konusunda çok hevesli olmadıkları sadece olsa iyi olur dedikleri tespit edilmiştir.

Köseoğluları (2010), “Kırsal Kadın ve Katılımcılık; Tekirdağ İli Karacakılavuz Beldesi Küçük Sanat Kooperatifi Örneği” adlı çalışmasında kırsal alandaki insanın yaşam kalitesini biraz daha yükseltilmesi ve ekonomik, sosyal, çevresel durumun katılımcılık temelinde iyileştirilmesi, güzelleştirilmesi kırsal kalkınma çalışmasının temel amaçlarından olduğu tespit edilmiştir. Araştırma materyalini Tekirdağ İli Karacakılavuz Beldesi S.S. Küçük Sanat Kooperatifine ortak 13 kadın ve kooperatif ortağı olmayan 15 kırsal kadına anket çalışması uygulanmıştır. Kırsalda yaşam süren kadınların sosyoekonomik, kültürel, aile ve çalışma yaşamına ilişkin sorunları ortaya konulmuştur. Karacakılavuz ve yakın çevrede verilmekte olan kurslara ve el sanatlarına kırsal kadınların katılımları incelenmiştir. Araştırmada inceleme sonucunda kırsal alanda yaşayan kadınların katılımcılık ruhu, davranış değişimini ve modernleşme eğilimleri yapılan, kadınların sosyoekonomik yaşamdaki rolleri arasındaki fark analiz edildiği tespit edilmiştir.

Terin ve Ateş (2010), “Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi ve Örgütlerden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği” adlı çalışmasında araştırma bölgesi olan Van ilinde tarımsal üretim yapan üreticilerin örgütlenme düzeyi, örgütlenmeye olan bakış açıları ve tarımsal örgütlerden beklentilerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma 118 üretici ile yüz yüze yapılan anket çalışmasından oluşmaktadır. Yapılan anket çalışmasında veriler SPSS programından ki-kare bağımsızlık testi ve çok değişkenli analiz (MCA) yöntemleri kullanarak analiz edilmiştir. Araştırma bölgesindeki üreticilerin ortalama aile genişliği 9.1 ve ailelerin % 66.6’sı 6 çocuk ve üzerinde çocuğa sahip olduğu, ortalama üretici yaşı ise 46.7 olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde anket çalışması uygulayan üreticilerin % 74.6’sı, Ziraat Odasına, % 27.1’i Tarımsal Kalkınma Kooperatifine, 11.0’i Pancar Ekicileri Kooperatifine , % 5.1’i Tarım Kredi Kooperatifine ortak olduğu görülmüştür. Üreticilerin eğitim düzeyi ile tarımsal örgüte ortak olmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine ortak olan üreticilerin % 46.9’unun beklentileri gerçekleşmiş iken Ziraat Odasına ortak üreticilerin % 75.8’inin beklentileri gerçekleşmediği tespit edilmiştir.

Sönmez (2011) , “Kırsal Alanda Kadın Girişimciliğinin Desteklenmesinde Kooperatifçiliğin Rolü (Amasya-Çorum İlleri Örneği)” adlı çalışmada Çorum İli Köprübaşı Köyü ve Amasya İli Şeyhsadi Köyünde kırsal alanda yaşayan kadınlar tarafından kurulan Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri örnek alınmıştır. Araştırma verileri Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine ortak olan 117 ortak ile anket çalışması yapılmıştır. Araştırmada, kooperatif ortaklarının sosyo-ekonomik özellikleri, kooperatif ve girişimcilik kavramları ile ilgili bilgi düzeyleri, kooperatiflerin ortaklara sağladığı imkânlar, kooperatiflerin amaç ve beklentileri , kooperatifleşme bilinci, kooperatifleşme başarısını incelendiği görülmüştür. Araştırma sonucunda, farklı illere ait köylerde bulunan kooperatif ortakların ürünlerini kooperati aracılığı ile pazarlanması, eşlerinin ekonomik bir karar alma aşamasında danışması ve kazançlarını değerlendirmesi, kooperatif dışı yapmış oldukları işler, köyde yaşamını sürdüren insanlar tarafından desteklenmesi, sosyal güvence kaynağı, kooperatif hakkındaki bilgi kaynakları edinme, kooperatifin tanımını bilme, kooperatifle ilgili beklentilerin gerçekleşme durumları, kooperatifte en çok sözleri uygulayan kişi, gelirleri üzerindeki etkisi, kooperatifle birlikte et süt ürünlerini işleyecek bir işletme kurduklarında çalıştırabilmeleri, kooperatifte sürekli bir şekilde çalışma durumları, pazara dönüklük durumları ve brüt üretim değerleri bakımından aralarında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir.

Gümüsoğlu (2012) , “Kadınların Toplumsal Alanda Güçlenmesine Bir Örnek: “Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” adlı çalışmada İzmir’in Kiraz ilçesi Yağlar Köyü’nde yaşam süren kadınların, ailelerinin yoksullaşma sürecini durdurmak ve daha iyi yaşam koşulları sağlamak amacıyla girişmiş oldukları kooperatifleşme deneyimi ele alınmıştır. 103 üyeli bir kooperatif kuran çiftçi kadınlar, kırsalda modern ahırlar yaptırmış, bir süt toplama merkezi açtırdıkları tespit edilmiş ve gitmiş oldukları kurslar sonucunda bilimsel yöntemleri öğrenip bunları uygulayarak uygun üretim ile büyük bir firmaya süt satmakta oldukları görülmüştür. Yağlar Köyü Kadın Kooperatifi ortağı çiftçi kadınlar; yerel yöneticilerden, devleti yöneticilerine, bankalara kadar çeşitli kişi ve kurumlarla yüz yüze gelmiştir. Aile içindeki konumlarında ve bireysel gelişmelerinde önemli derecede bir değişim yaşamış oldukları görülmüştür.

Tan ve Karaönder (2013) , “Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme Politikalarının ve Mevzuatının İrdelenmesi: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği” adlı çalışmasında, tarımsal örgütlerin mevzuattan kaynaklanan sorunları ve tarımsal örgütlenme politikaları incelenerek konuyla ilgili çözüm önerileri sunulduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda Türkiye’de tarımsal örgütlerin sayıca fazla olmasının rağmen istenilen düzeyde başarıya ulaşamadıkları ve üst örgütlenme, finansman, mevzuat, eğitim–araştırma, denetim alanlarında sorunlarla karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. 1163 sayılı kanuna olan bağımlılıktan dolayı kooperatiflerle ilgili alınacak olan kararlar yavaş ilerleyen bir zaman diliminde gerçekleştiği görülmüştür. Bu sürecin daha hızlı ilerleyebilmesine imkân sağlayan yasal düzenlemenin yapılması gerektiği düşünülmektedir. 1163 sayılı kanunda kooperatiflerin nasıl kurulacağı ve nasıl işleyeceğiyle ilgili konular ele alındığı görülmüştür. Hâlbuki tarımsal kooperatiflerle ilgili yapılan çalışmalar ile bu kooperatiflerin kuruluş aşamalarında değil, kurulduktan sonra çalışmalarında sorunlar olduğunu belirlenmiştir. Kooperatif kuruluşlarında dikey örgütlenme, profesyonel yöneticilik, güçlü ve bilinçli ortaklık anlayışı teşvik edilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Özdemir ve ark. (2017) , “Tarım İşletmelerinde Kadınların Yarattığı İş Gücü Değeri ve Örgütlenme Yaklaşımları: Trakya Bölgesi Örneği” adlı çalışma Trakya Bölgesi’nde gerçekleştirilmiştir. Çiftçi kadınların aile işgücüne katkısı ve örgütlenme yaklaşımları ele alınmıştır. Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde kadınların işgücüne katkısı bakımından daha çok ücretsiz aile işçisi niteliğinde olduğu, ancak kendi cebine çalışan kadınların da bölgede yer aldığı tespit edilmiştir. Kırsal alanda yaşayan kadın çiftçilerin örgütlenmeye bakışı incelenmiştir. Kurulmuş bir örgüte ortak olmak isteyenler %43,9, ekonomik amaçlı kurulacak bir örgütte aktif olarak çalışmak isteyenlerin oranı %47 olarak belirlenmiştir.

Can ve ark. (2017) , “Kırsal Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü ve Önemi; Ss Çavuşlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği ”adlı çalışmasında Kocaeli ilinin sanayi, ekonomi ve hizmet sektörleri ağırlıklı olmasına rağmen, tarımsal üretime elverişli alanların olması, hızla artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması, nüfusun % 6.35’lik kısmını teşkil eden bucak ve köylerinin büyük bir kısmının tarımla geçimini sürdürdükleri bilinmektedir. Tarımsal alanda sağlanabilecek, kalkınmada önemli bir yeri olan tarımsal kooperatiflerin durumunun ortaya konulması, konuyu önemli kıldığı görülmüştür. Kocaeli ili Derince ilçesine bağlı Çavuşlu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, kırsal alanda kooperatiflerin faydalı olduğunu ortaya koyabilecek en güzel örneklerden biri olduğu görülmüştür. Çavuşlu köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi büyükbaş hayvan yemi ve çiğ süt alanlarında çalışmalarını devam ettirmekte olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bölgesinde kırsal alanda kalkınma kooperatiflerinin, örgütlenmesi ve işleyiş bakımından karşılaştıkları sorunların belirlenerek çözüm için kooperatifleşme yapısının incelenmesi ve konuya ilişkin çözüm farklı çözüm yolları bulunması amaçlandığı görülmüştür.

Yılmaz ve ark. (2019) , “Tarımsal Üretimde Kadınların Karar Alma Süreçlerine Katılımı ve Kooperatiflerden Beklentileri” adlı çalışmasında kırsal alanda kadınların rolü ve işlevleri oldukça önemli olduğu görülmüştür. Fakat kadınlar birden fazla alanda ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Kadınlar bir yandan günlük olarak yapmış oldukları ev işleri, diğer yandan el sanatları ve tarımsal üretim gibi gelir elde edici işler yaparak aileye katkı sağladıkları ancak aile içinde ve üretimle ilgili alınan kararlara etkin olarak katılamamakta olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen sonuçlarda aile içinde alınan sosyal ve ekonomik kararlarda etkili olan kişinin çoğunlukla eşleri oldukları görülmüştür. Araştırmada kırsal alanda yaşayan kadınların kooperatiflerden beklentilerini konumlandırmak üzere yapılan çok boyutlu ölçekleme (ÇBÖ) analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada kırsal kesimdeki kadınların kooperatif ortaklığındaki önceliğin tarımsal üretimde girdi temini ve ürünlerini pazarlayabilmek olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında kırsal alanda yaşayan kadınların hem hayvansal hem de bitkisel olarak tarımsal faaliyetlerin her aşamasına katkıda bulundukları görülmüştür. Kadınların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Kırsal alanda kadınların ekonomik katkıları fazla olmasına rağmen bu katkı görünmeyen bir durumda olduğundan kadınlar hak ettikleri yerde olamadıkları görülmüştür.

Serinikli (2019) , “Kırsal Alandaki Mikro Kadın Girişimcilerin Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri” adlı çalışmada, kırsal alanda yaşamını sürdüren mikro girişimci kadınların girişimcilik faaliyetlerini belirlenmesi, kadınların kooperatifleşmeye olan tutum ve davranışlarını ortaya koymak için yapılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Edirne ilindeki 21 köy ’de yaşayan 364 kadından oluşmaktadır. Elde edilen verilere göre; kadın girişimcilerin %87,4’ü tarımsal faaliyetlere aktif olarak katılmaktadır. Kadınların %47,8’inin kendisine ait gelirleri %64,3’ü evde ve %50’si tarımsal çalışmalarda alınan kararlarda eşleriyle birlikte karar aldıkları ve %7,1’i kooperatife üye oldukları belirlenmiştir. Araştırmada kadınların kooperatiflere karşı olumlu tutumlar sergiledikleri ve kooperatif kurma konusunda istekli oldukları görülmüştür.

Everest ve ark. (2019) , “Çiftçilerin Kooperatifçilik Eğitimi Alma isteğini Etkileyen Faktörler: Çanakkale İli Örneği” adlı çalışmada kırsal alanda yaşayan üreticilerin kooperatifçilik eğitimi taleplerinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada Çanakkale ilindeki tüm ilçelerden en fazla üyesi olan tarımsal kalkınma kooperatifleri gayeli olarak seçilmiş olup bu kooperatiflerle ortak 93 üretici ile görüşülmüştür. Üreticilerin kooperatifçilik eğitimi alma isteğine etkili faktörler Lojistik Regresyon analizi modeliyle belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre kooperatif ortaklarının %61’i kooperatifçilik konusunda eğitim almak istemekte olduklarını tespit edilmiştir. Kooperatifçilik konusunda eğitim alma isteği üzerinde çiftçilerin yaşları negatif, internet kullanma durumları pozitif ve tarımsal fuarları o alanları gezme durumları negatif yönde etkili olduğu belirlenmiştir. Üyelerin eğitimini almak istedikleri ilk tercih ettikleri konu “başarılı kooperatifleri yerinde görüp öğrenme” olduğu tespit edilmiştir.

Özdemir ve ark. (2019) ,“Kırsalda Geleneksel Gıda Üretiminde Kadınların Örgütlenme Yaklaşımları” adlı çalışmasında kırsal alanda geleneksel gıda üreten kadınların örgütlenme yaklaşımları Trakya Bölgesi örneğinde araştırılmıştır. Çalışmada, Trakya Bölgesi (Tekirdağ, Edirne, Kırklareli,) illeri köylerinde yaşayan 323 üretici kadınla anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda üretici kadınların eğitim düzeylerinin %91.2’sinin ilköğretim düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Çiftçiliği bir meslek dalı olarak %85.4’ünün kabul etmemekte olduğu görülmüştür. Üretici kadınların %83.3’ü köyde sürekli yaşamını devam ettirmektedir. Kadınlar kırsal alanda daha çok aile işgücü olarak katkı sağlamaktadır ve geleneksel gıda üretimini aileden gelen alışa gelmişlikle devam ettirdikleri belirlenmiştir. Kadınlar işbirliğine daha yakın olduğu, kırsal alandaki örgütleri tanımakta oldukları ancak ortaklık düzeyleri düşük olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım (2020) , “Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: Ahatlı Kadın Kooperatif Örneği” adlı çalışmasında Antalya ili Kaş ilçesinde yer alan Ahatlı Kadın Kooperatifi’nin istihdam sağlama olanakları, tarım sektörüne yapmış olduğu katkı ve Antalya ilinin kalkınmasında nasıl önemli rol üstlendiğini görmek amacıyla vaka analizi yapıldığı tespit edilmiştir. Araştırmadaki veriler, kooperatifin internet sitesi üzerinden ve telefon görüşmeleri ile elde edilmiştir. Çalışmanın sonucuna bakılarak Ahatlı Kadın Kooperatifi gibi tarımsal üretim yapan bir kooperatifin, tarımın yoğun olarak yapıldığı Antalya’nın diğer belde ve ilçelerinde çalışan kadınlar için örnek olunacağı, kadın kooperatifleri sayısının artırılması gerektiği konusunda değerlendirmelerde bulunulduğu tespit edilmiştir.

Yıldız (2020) , “Tarımsal Girişimcilerin Karşılaştıkları Problemlerin Çözümünde Tarımsal Kooperatiflerin Rolü” adlı çalışmasında tarımsal girişimcilerin tek başlarına zorlanmış oldukları ve problemlerin çözülmesinde tarımsal kooperatiflerin etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Tarımsal kooperatiflerin kuruluş amaçları, faaliyetleri ve üyeleri açısından yararları göz önüne alındığı tarımsal girişimcilerin karşılaştıkları problemleri çözmede tarımsal kooperatiflerin olumlu yönde katkı sağladığı sonucuna ulaşıldığı görülmüştür.

Paksoy ve Bulut (2020) , “Aksaray İlinde Süt Sığırcılığı Yapan Kooperatif Ortaklarının Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Kooperatif - Ortak İlişkilerinin İncelenmesi” adlı çalışmada Aksaray ilinde Tar-Koop veya Hay-Koop’a üye kooperatif ortağı olan ve süt sığırcılığı yapmakta olan 90 işletme tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenerek yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada işletmecilerin çoğunluğunun %62.2 ilkokul mezunu oldukları ve işletmelerin %63.3’ünün yalnızca süt sığırcılığı işletmesi olduğu tespit edilmiştir. Hay-Koop’a üye kooperatif ortaklarının %77.1’i yalnızca süt sığırcılığa yaparken Tar-Koop’a üye kooperatif ortaklarının %52.4’ü süt sığırcılığı ile birlikte besicilik de yaptığı görülmüştür. Çalışmada yapılan Ki-Kare testi ile bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirtilmiştir. Bölgede kooperatif ortağı işletmecilerin çoğunluğunun sütünü kooperatife teslim ettiği görülmüştür. İşletmecilerin %55.5’i ürünü pazarlama konusunda kooperatifler için öncelikli olması gerektiğini ve %66.7’si kooperatif karının yeni yatırımlar yapılması gerektiğini belirtilmiştir.

Yıldırım ve ark. (2021) , “Kadın Kooperatiflerinin Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Rolü ve Önemi: Antalya İli Örneği” adlı çalışmada kooperatifler, beceri geliştirme, gelir elde etme, sosyalleşme gibi ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasında önemli role üstelendikleri görülmüştür. Türkiye’de son yıllarda kadın üreticilerin bir araya gelerek kooperatifleşmeye yöneldikleri, kadın kooperatiflerine olan ilginin arttığı görülmektedir. Bu durumun kadınları sosyal ve ekonomik yönden güçlendirmekte olduğunu göstermektedir. Anlaşıldığı üzere araştırmada kadın kooperatiflerinin, kadınların ekonomik ve sosyal yaşamlarına etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonucunda; kadınların genel olarak kooperatif algılarının olumlu olduğu belirlenmiştir. Kooperatiflerin sosyal etkilerinde dayanışma, işbölümü ve kendini gerçekleştirme ekonomik etkilerinde ise; gelir elde etmek, gelirden memnuniyet durumu ve yoksullukla mücadele gibi durumlar ön plana çıktığı saptanmıştır.

Sayar ve Tunalıoğlu (2021) , “Aydın İlinde Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerin Girişimcilik Özelliklerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmasında araştırma verilerini, Aydın ilindeki mevcut 17 ilçede, 1163 Sayılı yasaya tabi, Su Ürünleri, Tarımsal Kalkınma, Sulama Kooperatiflerinden belirlenen toplam 93 kooperatifin yönetim kurulu başkanları ile yüz yüze yapılan anket çalışmaları oluşturmaktadır. Anketler sonucunda yöneticilerin girişimcilik ve liderlik vasıflarını gösteren üretim ve pazarlamada önderlik, üretici beklentileri ve siyasi otorite kararları, yeniliklerin takibi ve üreticiye aktarılması, yeni uygulamaların benimsenmesi ile ilgili risk alınması gibi özellikler incelenmiştir. İnceleme neticesinde Aydın ili farklı ilçelerindeki kooperatif yöneticilerinin sosyo ekonomik özelliklerine bakıldığında %96’sının erkek, %44’ünün ilköğretim mezunu, tarımsal tecrübelerinin 3 ile 40 yıl arasında değişim gösterdikleri, yenilikleri takip eden, örnek bir kooperatif olmak için farklı riskler alan, ortaklarla fikir ortaklığında olamayan kişiler oldukları görülmüştür.

Özyücel (2021) , “Kırsal Kalkınmada Yeni Çözüm Arayışlarında Kooperatifleşme: İnegöl İncelemesi” adlı çalışmada kırsal kalkınma kavramından hareketle, kırsal kalkınma kapsamında İnegöl ilçesinde bulunan kooperatiflerden bazıları incelenmiştir. İnceleme sonucunda İnegöl’de oluşan kooperatifleşmenin ilçedeki etkisi göç unsuruyla ele alınmıştır. Kooperatifleşmenin sonucu olarak İnegöl ilçesinin nüfus artışı yıllar itibarıyla devam ettiği ve ilçenin ekonomik olarak da büyümesine yardımcı olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma sonucunda yerel yönetimlerin üreticilere birlik oluşturmada hareketle meydana gelecek olan kooperatiflere kurumsal yapı kazandırması gerektiği tespit edilmiştir. Bu sayede ilçe bazında hem işsizlik ve göç sorunun önüne geçileceği öngörülmüştür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini, Tokat İli merkez ilçe köy yerleşimlerinde ikamet eden kadınlarla yüz yüze yapılan anketler oluşturmaktadır. Ayrıca birincil verilerin yanı sıra araştırma ikincil verilerle de desteklenerek Tokat İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün tarımsal istatistikleri, TÜİK verileri ve konu ile ilgili benzer yapılmış tez çalışmaları, makalelerden faydalanılmıştır. Tokat ili merkez ilçede kadın üreticilerle 2022 yılı Eylül-Kasım aylarında yapılan anket çalışmasından elde edilen veriler 2022 yılına aittir.

3.2. Yöntem

3.2.1 Örneklemenin Belirlenmesinde Kullanılan Yöntem

Tokat ili merkez ilçeye bağlı 107 köy bulunmaktadır. Gayeli örnekleme yöntemiyle 107 köyün %20'sine denk gelen 21 köy seçilmiştir. Merkeze bağlı ve araştırma kapsamına alınacak yerleşke isimleri şöyledir: Ormanbeyli Köyü, Gözova Köyü, Mülk Köyü, Ulaş Köyü, Yağmurlu Köyü, Akbelen Köyü, Gümenek Köyü, Avlunlar Köyü, Gökdere Köyü, Şen Köy, Yazıbaşı Köyü, Söngüt Köyü, Yelpe Köyü, Kızılköy, Çökelikkışla, Büyükbağlar, Küçükbağlar, Boyalı Köyü, Aluç Köyü, Acıpınar Köyü, Ortaören köyüdür.

Örnek hacmin belirlenmesinde her köyden tesadüfî olarak seçilen 10 kadın yani 210 kadın araştırma kapsamına alınmıştır.

3.2.2 Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem

Çalışmada, değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkinin belirlenmesi amacıyla çoklu doğrusal (linear) regresyon modeli uygulanmıştır. Bu modelde tek bağımlı değişkenin birden fazla birbirinden bağımsız (korelasyon değeri 0 ya da 0'a yakın) açıklayıcı değişken ile arasındaki ilişki incelenmektedir. (Arı ve Önder, 2013). Modelde kullanılan çoklu doğrusal regresyon analizi modeli eşitlik 1'de verilmiştir.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \varepsilon \quad (1)$$

Formül 1’de X_1 , X_2 , X_3 , X_4 bağımsız değişkenler olarak kabul edilerek, bu değişkenlerin kadınların kooperatiflere ortak olma istekliliğine etkileri incelenmiştir. Hata terimini ifade eden ε , modelin rastlantısal olduğunu ifade edip, modele dahil edilmeyen değişkenleri ifade etmektedir (Savaş ve Can, 2011).

Çoklu doğrusal regresyon modelinde temel varsayımlar hata teriminin (ε) normal dağılım göstermesi, hataların beklenen değer ortalamasının sıfır olması, gözlem sayısının (n) bağımsız değişken sayısının en az 5 katı olması, değişkenler arasında doğrusal ilişki bulunmaması ve hata terimleri (ε) ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon yüksek olmamalıdır. Ayrıca modelde çoklu bağlantı sorunu olmaması için VIF değerinin 10’dan küçük olması gerekmektedir (Arı ve Önder, 2013; Alpar, 2016).

Çoklu korelasyon katsayısı (R) bağımlı değişken ile birden çok bağımsız değişken arasındaki ilişkinin kuvvetini verirken, çoklu açıklayıcılık katsayısı (R^2) ise bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni ne oranda açıkladığını gösterir. Her iki katsayı da 0 ila +1 arasında değişmekte ve +1’e yaklaşması istenmektedir (Alpar, 2016). Çoklu doğrusal regresyon modelinde açıklanan varyansın açıklanmayan varyansa oranı etki büyüklüğü (f^2) olarak adlandırılır. Modele ait eşitlik 2’de verilmiştir.

$$f^2 = R^2 (1 - R^2)^{-1} \quad (2)$$

Bu eşitlik sonucunda $0.02 \leq f^2 < 0.15$ değeri küçük, $0.15 \leq f^2 < 0.35$ değeri orta, $0.35 \leq f^2$ değeri ise geniş etkiyi göstermektedir. Etki büyüklüğü R^2 için göz önünde bulundurulduğunda ise $0.02 \leq R^2 < 0.13$ değeri küçük, $0.13 \leq R^2 < 0.26$ değeri orta, $0.26 \leq R^2$ değeri ise geniş etki büyüklüğünü göstermektedir. (Cohen, 1988).

Ayrıca araştırmaya katılan kadınların kooperatiflere ortak olma istekleri ilişkin verilerin analiz işlemi için SPSS programı kullanılarak oluşturulan tablolar yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında kadın üreticilerin demografik yapısı ile ilgili orta çıkarılan veriler çoklu doğrusal regresyon kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma bölgesinde kadın üreticilerin kooperatiflere ortak olma isteğine etki ettiği düşünülen çok sayıda değişken regresyon analizine dâhil edilmiş ve Backward yöntemi kullanılarak en uygun modelin seçilmesi sağlanmıştır. Yapılan analizler sonucu sadece anlamlı değişkenlerin yer aldığı modele çalışmada yer verilmiştir. Model eşitliği aşağıdadır.

$$Y = 0,984 - 0,066 X_1 - 0,062 X_2 - 0,002 X_3 + 0,476 X_4 + 0,160 X_5 + 0,02 X_6 - 0,197 X_7 - 0,062 X_8 - 0,159 X_9 - 0,052 X_{10}$$

$$Y = \beta - X_1\text{ÖD} - X_2\text{ÇS} - X_3\text{AAD} - X_4\text{AGD} + X_5\text{KKÖ} + X_6\text{S} - X_7\text{İTM} - X_8\text{TV} - X_9\text{BK} - X_{10}\text{DT}$$

Bu modelde bağımlı değişken ve bağımsız değişkenler kısaltmalarıyla birlikte

Bağımlı değişken,

Y=Kadınların kooperatife üye olma isteği: ÜOS

Bağımsız Değişkenler ise, X_1 ; X_2 ; X_3 ; X_4 ; X_5 ; X_6 ; X_7 ; X_8 ; X_9 ; X_{10}

X_1 : Kadınların öğrenim durumu (ÖD)

X_2 : Kadınların çocuk sayısı (ÇS)

X_3 : Aileye ait arazi miktarı (AAD)

X_4 :Kadınların kooperatiflerde aktif olarak görev alma durumları (AGD)

X_5 :Kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesi (KKÖ)

X_6 :Kadınların kooperatif başkanında görmek istedikleri özelliklerden sorumluluk(S)

X_7 : Kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından İl Tarım Müdürlükleri (İTM)

X_8 : Kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından Televizyon(TV)

X_9 : Kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından Komşuları (BK)

X_{10} :Kadın kooperatiflerinin gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında gelen devlet teşviki (DT) olarak oluşmaktadır.

4. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

4.1. Kooperatif Kavramı

Kooperatif, Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe sözlüğünde birden fazla tanımı bulunmaktadır. İlk tanımında ortaklarının ihtiyaçlarını daha iyi şartlarda elde etmelerini sağlamak için oluşturulan birlik olarak tanımlanırken diğer bir tanımında ise üreticilerin, aracıyı ortadan kaldırarak ürünlerini daha uygun şartlarda satmak için oluşturdukları ortaklık olarak tanımlanmaktadır (Anonim, 2021c).

(Aktaş, 2007), göre Kooperatif Lâtincede dilinde ‘‘coopera’tion’’ sözcüğünün temelinden gelen Fransızca dilinde ise ‘‘coéperer’’ sözcüğünden meydana gelmiştir. Kelime anlamı olarak ise beraber iş yürütmek veya iş birliği oluşturmak anlamındadır.

Prof. Ziya Gökalp Mülayim’e göre ise kooperatif kelimesi ‘‘İnsanların tek başına veya birlikte yapamadıkları yarar bulunan işleri iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına getirmek üzere dayanışma ile ekonomik güçlerini bir araya getirmesi olarak tanımlamıştır.’’ Kooperatifler ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamakla gönüllü olarak bir araya gelen bireylerin oluşturduğu bir gruplardır (Anonim 2021b).

Kooperatif; birlikte faaliyet sürdürmek demektir. ‘‘Co’’ birlikte demek, ‘‘Operative’’ çalışmak, iş anlamını meydana getirir. Böylelikle kooperatifin; birlikte çalışma ve dayanışma olduğu söylenebilir. Kooperatif; ortak ekonomik, sosyal ve kültürel istek ile ihtiyaçlarını demokratik şekilde idare edilen bir kurum tarafından karşılamak üzere bir araya gelen gönüllü insanlardan oluşan topluluktur (Aktaş 2007).

Kooperatifler bireylerin toplanarak sosyal, ekonomik ve kültürel amaçlarına demokratik karar verme yoluyla ulaşmalarına yarayan bir girişim göstergesidir (Emiroğlu 2012).

Kooperatifler, kâr amacı olmayan kuruluşlar olarak ele alınır. Özel yapıya sahip olan bu kuruluşlar ekonomik ve sosyal amaçla çalışmaktadırlar (Kılıç ve Aydoğan,2022).

4.2. Kooperatiflerin Amacı

Kooperatifin temel amacı insanın ekonomisini geliştirerek büyütmektir. “Ekonominin geliştirilmesi” insan bazındadır; ancak geniş kapsamlı ve çok yönlüdür. Yani kooperatif insanlar arasında iş dayanışmasını hedefler ve bunun sonucunda toplumsal dayanışma ve kalkınma oluşmuş olur. Çoğu zaman kooperatifin amacının kendi kendine yardım olduğu da bilinir (Aktaş 2007).

4.3. Kooperatifçilik İlkeleri

Kooperatifçilik ilkeleri ilk olarak 1937 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliği (International Cooperative Alliance-ICA) tarafından mutlak ve ikinci derece ilkeler olarak belirlenmiş ve birlik tarafından mutlak ilkelerin (serbest giriş, demokratik yönetim, işletme fazlalarının oranlı olarak dağıtılması) zorunlu kılınmıştır. Uluslararası Kooperatifler Birliğinin 23 Eylül 1995 tarihinde İngiltere’nin Manchester kentinde toplanan 31. Uluslararası Kooperatifler Birliği Kongresi’nde günümüzde uygulanan 7 ilke onaylanmıştır (Anonim 2023).

Bu ilkeler şunlardır: (Anonim,2021a)

- Gönüllü ve serbest giriş
- Ortağın demokratik yönetimi
- Ortağın ekonomik katılımı
- Özerklik ve bağımsızlık
- Eğitim, öğretim ve bilgilendirme
- Kooperatifler arası işbirliği
- Toplumsal sorumluluk

1. Gönüllü ve herkese açık ortaklık: Kooperatifler; ırk, dil, din, cinsiyet ve siyasal görüş ayrımı olmaksızın, her türlü hizmetten yararlanarak ortaklığın sorumluluğunu kabul ettiren herkese açık gönüllü kuruluş olarak bilinen ilkedir (Anonim 2021a).

2. Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik denetim: Kooperatifler, politika oluşturma ve karar alıp verme süreçlerine katılarak ortaklarca denetlenen demokratik kuruluşlara denilmektedir. Seçilmiş temsilci olarak hizmet edenler, ortaklara karşı sorumludur. Birim kooperatif kuruluşlarında ortaklar eşit oy hakkına sahiptir (her ortağa bir oy hakkı). Diğer düzeydeki kooperatif kuruluşlarında ise oy hakkı demokratik bir şekilde ele alınır.

3. Ortakların ekonomik katılımı: Ortaklar, kooperatiflerinin sermayesine adaletli bir şekilde katkıda bulunarak demokratik bir şekilde yönetirler. Bu sermayenin en azından bir kısmı çoğunlukla kooperatifin ortak mülkiyeti olarak bilindiği söylenmektedir. Çoğunlukla ortaklar, ortaklığın bir parçası olarak taahhüt edildiği üzere (var ise) sermaye üzerinden az miktarda gelir elde etmektedirler. Ortaklar gelir fazlasını, muhtemelen "en azından bir kısmı taksim olunamaz kaynaklar" oluşturma yoluyla kooperatiflerini geliştirme, kâr sağlamak ve ortaklarca diğer faaliyetlere destek verme gibi amaçların biri ya da tamamı için ayrılmış ilkedir.

4. Özerklik ve bağımsızlık: Kooperatifler özerk, kendi kendine yetebilen ve ortaklarınca yönetilen kuruluşlar olarak bilinmektedir. Kooperatifler, hükümetler ile birlikte diğer kuruluşlarla bir anlaşmaya sağlamaları konusunda ya da dış kaynaklar yoluyla sermayelerini artırmaları durumunda, kooperatiflerin özerkliğini devam ettirecek ve ortaklarının adaletli bir şekilde yönetimini sağlayacak durumda gerçekleştiren ilkedir.

5. Eğitim, öğrenim ve bilgilendirme: Kooperatifler, ortaklarına, seçilmiş temsilcilerine, yöneticilerine ve çalışanlarına kooperatiflerinin gelişimine verimli bir şekilde katkı sağlaması adına eğitim ve öğretim imkânını olanak sağlamaktadırlar. Kooperatifler genel kamuoyunu -özellikle de gençleri ve kamuoyunu oluşturanları- iş dayanışmasının şekli ve katkıları konusunda bilgilendirilmesidir.

6. Kooperatifler arasında işbirliği: Kooperatifler, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası olarak birlikte çalışıp ortaklarına çok verimli bir katkıda bulunur ve kooperatifçilik hareketlerini güçlendiren ilke olarak bilinmektedir.

7. Topluma karşı sorumlu olma: Kooperatifler, ortaklarınca kabul edilen politikalar aracılığı ile toplumlarının sürdürülebilir kalkınması için çalışmasını sağlayan ilke olarak bilinmektedir.

4.4. Kooperatifçiliğin Ortaya Çıkışı ve Tarihi

Türkiye'de kooperatifçiliğin ortaya çıkış tarihi Mithat Paşa'nın Tuna vilayetinde memleket sandıklarını kurmuş olduğu 1861 yılı olarak kabul görülmektedir. Bugünkü anlama oldukça yakın olarak 1024 yılında kurulan ilk kooperatif "Aydın İncir Müstahsilleri Kredi ve Satı Kooperatifi" olarak belirlenmiştir. Kooperatifin ilk kanunu ise 1924 yılında 498 sayılı "İtibari Zirai Birlikleri" kanunudur. Daha sonraki yıllarda 1929 da 1470 sayılı "Zirai Kredi Kooperatifleri" 1933'de 2836 sayılı "Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu" 2834 sayılı "Tarım Satı Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu" olarak bilinmektedir (Emiroğlu, 2012).

Kooperatifçiliğin bir ekonomik organizasyon şeklinde ortaya çıkışı 19. Yüzyılın ortalarına kadar gitmektedir. Sanayi ve ticaret alanında sağlanan gelişmeler toplumların ve bireylerin ortak menfaatinin korunması yönelik çaba ve arayışlarını arttırmıştır. Bu arayışlar sonucunda ortaya çıkan model “kooperatifçilik” menfaatlerin ortak sağlanmasına hizmet etmiştir. Nitekim BM Genel Sekreteri olan Ban Ki-moon'un “Kooperatifler, ekonomik canlılığın ve sosyal sorumluluğun bir arada yürütülmesinin mümkün olduğunu topluma anımsatmaktadır.” değerlendirmesi ile konunun önemini belirtmiştir (Emiroğlu, 2012).

4.5. Kırsal Alanda Kadınlar ve Kooperatifçilik

Türkiye’de kırsal alanda ve kentsel bölgelerde kadınların işgücüne katılmalarında büyük farklılıklar yer almaktadır. Kırsalda çalışan kadın çiftçilerin oranı erkeklerin oranından daha fazla olduğu görülmektedir. Kadın, kentlerde ekonomik özgürlüğünü elde edebilmek için daha iyi ve güzel şartlarda çalışırken, kırsal alanda daha ağır şartlarda faaliyet sürdürmektedirler. Kırsal alanda kadının yaptığı işler çoğunlukla tarımsal faaliyetlere yöneliktir.

Kadınlar Türkiye’de kırsal alanda ekonomisini ayakta durduran temel bir güç olduğu ve tarımsal faaliyetlerde önemli derecede fiziken yer alırken ev içinde evinin kadını, anne olarak büyük sorumluluklar üstlenmektedirler (Yılmaz ve ark., 2019).

Kadın kırsal da çok büyük emek taşımakla beraber ailenin en temel yapı taşıdır. Kırsalda aile fertleri tarafından kadının emeği çok fazla önemsenmese de bu durum yadsınamaz bir gerçektir.

Tarım sektörünün en önemli sorunlardan biri, çiftçilerin örgütlü bir yapıda olmamasıdır. Tarımsal üretimde ürünlerin daha iyi değerlendirilebilmesi ve üreticilerin pazarda daha fazla yer alabilmeleri için örgütlü bir yapıda olması lazımdır. (Terin ve Ateş 2010).

Üretici örgütlerini; mesleki örgütler, kooperatifler, üretici birlikleri ve branş birlikleri olarak sınıflandırmak mümkündür. Türkiye’de tarımda örgütlenme modeli ekonomik örgütlenme, politika oluşturma amacıyla örgütlenme ve gönüllü kuruluşların örgütlenmeleri şeklinde olmaktadır. Kooperatifler, üretici birlikleri, ziraat odaları ve çeşitli derneklerden oluşan bu yapı içinde; kooperatifler, üreticilerin ekonomik kolu; üretici birlikleri ve dernekler, politika, yönlendirme ve lobi kurma kolu; ziraat odaları ise hükûmet ile çiftçi arasında köprü oluşturmakta olan mesleki kolu olarak faaliyet göstermektedir. Bu yapılanmada organizasyonların görev ve fonksiyonlarının birbirini tamamlar nitelikte olması önemlidir (Özdemir ve ark., 2010).

Zaman ilerledikçe önemi giderek daha çok yer edinen kooperatifçilik bütün sektörlerde olduğu gibi tarım sektöründe de sorunlara çözüm olarak yer almaktadır. (Everest ve ark. 2019).

Kooperatifçilik; özellikle, gelişmekte olan ülke ekonomileri için hala günümüzün en etkili kalkınma araçlarından biri olarak yer almaktadır. Rasyonel ve sistematik bir yaklaşımla ele alınıp, uygulanması halinde ise sonuç alınmaması için herhangi bir neden olmamaktadır. (Aktaş 2007).

Kooperatifler, kazanç elde etme, beceri geliştirme, sosyalleşme sağlama vb. ekonomik ve sosyal ihtiyaçların karşılanmasında çok önemli rolü vardır. Bilhassa 2000’li yıllar itibariyle

kooperatiflerin yoksullukla mücadelede ve istihdamı arttırmada önemli bir ekonomik kalkınma aracı haline geldiği bilinmektedir.

4.6.Türkiye’de Kadın Kooperatifçiliği

Türkiye’de son yıllarda kadınların da toplanarak, kooperatifleşmeye doğru gittiği, kadın kooperatiflerine ilginin ve düzenlemelerin arttığı bilinmektedir. Böylelikle kadınların sosyal ve ekonomik olarak güçlendirildiği görülmektedir (Yıldırım alp ve ark. 2021).

Türkiye’de kadın kooperatifçiliği hareketi 2000’li yılların başlarında kadın işgücünün ekonomiye kazandırılması, kadınların sosyal ve kültürel faaliyetlerinin ilerletilmesi, korunması, desteklenmesi ve daha gelişmiş bir alanda yaşamalarını sağlamaya yönelik kadın girişimcilerin istekleriyle kurulmaya başlamıştır. Türkiye’de kırsal alanda ve kentlerde çalışan kadınların işgücüne katılımlarına bakıldığında ise önemli farklılıklar olduğu gözlemlenmektedir. Mesela, kentsel alanda ekonomik bakımdan daha güzel şartlarda çalışmakta olan kadınlar söz konusuysen, kırsaldaki kadınların tarımsal üretimde çok zor şartlarda çalışmakta olduğu görülmektedir. Ayrıca bu kadınlar evdeki sorumluluklarının dışında kırsal ekonomiyi canlandırmakla yetinmeyip toplumun sosyal ve ekonomik yapısındaki değişimlere de katkıda bulunmakta oldukları bilinmektedir (Yılmaz vd., 2019).

Kadınlar tarım ekonomisine ve bölge kalkınmasına yarar sağlasalar da toplumun büyük çoğunluğunda değer görmemektedirler. Çok fazla sorunla mücadele verirken yalnız oldukları ve harcadıkları emeğin karşılığını görememektedirler. Bundan dolayı kadın kooperatifleri kadınların ekonomik faaliyetlerinde daha az risk taşımalarını ve sosyal yaşantılarında daha aktif olmaları bakımından önemli bir yere sahiptir (Emiroğlu, 2012).

Kooperatifler, kadınların sosyal ve ekonomik yapılarında farklılığın oluşmasında ve kadınların ekonomik bakımdan güçlenmelerine yönelik başarılı bir rol oynamaktadırlar.(Aksoy ve Günay, 2018).

Bununla birlikte, kooperatifler gelirin sağlanması açısından, yoksulluğun hafifletilmesinde, istihdam oluşturulmasında ve özellikle kırsal kesimde sürdürülebilirliğin sağlanmasında önemli bir kalkınma yapı taşıdır. Kadın kooperatifleri kalkınma bakımından ilerleyen zamanda öne çıkmakta olan ideal modeller arasındadır. Kadın kooperatifleri sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda kadınların yaşamakta olduğu zorluklar ve sorunlarla başa çıkmada önemli bir örgütlenme şeklidir.

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsalda yaşam süren kadınların tarımsal üretim çalışmalarına devamlı bir şekilde yer alması kırsal ekonomi ve kırsal kalkınmanın gücünü ortaya koymaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyine bakıldığında kırsaldaki kadınların tarımsal faaliyetlere katılımı değişiklik göstermektedir. Bu değişikliğin temelinde kültürler, inançlar ve sosyo-ekonomik faktörlerin yer aldığı görülmektedir (Ataseven, 2018).

Fakat bu ülkelerde kırsaldaki kadınların sağladığı faydaların ve tarımsal üretim içindeki yaşantılarının sürdürülebilirliği için tehlike arz eden ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde ortaya çıkan problemler de büyüktür. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, yaşamın neredeyse tamamında erkeklerin daha baskın olduğu, kadınların genellikle geride kaldığı, eşit olmayan güç ilişkisini doğurmaktadır. Erkeklerle yüklenen görevlere verilmekte olan değer, birçok bakımdan kadınlara yüklenen görevlere verilen değerden çok büyük olduğu bilinmektedir.(Adak, 2010).

Tarım sektöründe kadın istihdamı ve kadınların tarımsal üretime verdiği katkılar büyük önem arz etmekle birlikte, küresel açıdan tarım sektöründe çalışmakta olan kadın sayısı azalmaktadır. 1991 yılında dünyada tarım sektöründe istihdam edilen kadınların oranı % 44 iken, bu oran 2017 yılında % 27'ye düşmüştür. 2017 yılı itibarıyla tarım sektöründe kadın istihdam oranları gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde sırasıyla % 2, % 34 ve % 70 düzeyindedir. Bu oranlar doğrultusunda birçok ülkede ve Türkiye’de de bulunabilir, erişilebilir, kullanılabilir ve sürdürülebilir gıda arzı için tarım sektöründe kırsal kadının önemli bir yere sahip olduğundan bahsedilebilir. Bu öneme istinaden kırsaldaki kadınların sosyoekonomik varlıklarını devam ettirebilmeleri ve arttırabilmeleri için hemen her ülkede farklı kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli kapsamlarda çalışmalar sürdürülmektedir(World Bank, 2018).

Türkiye’deki kooperatifler ile ilgili güncel veriler Act Human (2021) raporunda verilmektedir. Buna göre, Türkiye’de üç farklı bakanlığa bağlı olarak bilinmekte olan 40 farklı türde, 60 bin kooperatif yer almaktadır. Bu kooperatifler kapsamında ülkede toplam 6,6 milyon kişi kooperatif ortağıdır.

Ticaret Bakanlığı görev ve sorumluluk alanındaki kooperatif sayısı 12 bin 487’dir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın görev ve sorumluluk alanındaki kooperatifler kapsamında 5 farklı tür bulunmaktadır. En yaygın türü konut kooperatifleridir. Türkiye’de yaklaşık 33 bin konut kooperatifi mevcuttur. Bunların ortak sayısı 1 milyondan fazladır. Raporda, 2020 yılı itibariyle Türkiye’de yaklaşık 10 bin tarımsal amaçlı kooperatif ve bunların yaklaşık 2,5 milyon ortağı olduğu görülmektedir Act Human (2021).

Çizelge 4.1. de Tokat ilinde kadın kooperatiflerinin mevcut durumu verilmiştir.

Çizelge 4.1. 2022 yılı Tokat ili kadın kooperatifleri mevcut durumu

İl ve İlçe	Kooperatif Unvanları	Ortak Sayısı	Türü
Tokat	S.S. Yeşilırmak Havzası Hanımeli İnsiyatifi Çevre Kültür Ve İşletme Kooperatifi	19	İşletme Kooperatifi
Tokat	S.S. Emirseyitli Rençper Ve Zanaatkar Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	15	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Almus	S.S. Almus İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Almus	S.S. Almus Tozanlı Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Almus	S.S. Hüma Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Artova	S.S. Artova İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Artova	S.S. Artova İlçesi Adonim Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi

	Kooperatifi		
Başçiftlik	S.S. Başçiftlik İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Erbaa	S.S. Erbaa İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Koop.	59	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Erbaa	S.S. Erbaa Alacabal Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Koop.	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Niksar	S.S. Niksar Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	10	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Pazar	S.S. Pazar İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Koop.	11	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Reşadiye	S.S. Reşadiye İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	10	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Reşadiye	S.S. Tozanlı Reşadiye Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Sulusaray	S.S. Sulusaray İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Turhal	S.S.Turhal Birlik Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	10	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Turhal	S.S. Turhal İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	11	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Yeşilyurt	S.S. Tokat Yeşilyurt İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi
Zile	S.S. Zile İlçesi Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi	7	Kadın Girişimi Üretim Ve İşletme Kooperatifi

Kaynak : Anonim 2022.

Tokat Merkezde ve ilçeleri; Almus, Artova, Reşadiye, Sulusaray, Erbaa, Turhal, Yeşilyurt, Zile, Pazar, Niksar kooperatifler yer almaktadır. Tokat merkezde 2 tane kooperatif 34 ortak sayısı bulunurken Tokat ilçelerine bağlı kooperatif ortak sayısı 129 olduğu görülmektedir. Kooperatif türleri incelendiğinde bir adet işletme kooperatifinin

olduğu diğer bulunan tüm kooperatiflerin ise kadın girişim üretim ve işletme kooperatifi olduğu belirlenmiştir.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

5.1. Kadın Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Durumu

Yerleşim bölgelerinde yaşam süren kadınların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, aile yapısı, hane büyüklüğü gibi demografik özellikler kırsal alanda sosyal yapının ortaya konulması bakımından önemli parametrelerdir. Bu bölümde araştırmaya katılan kadın üreticilerin sosyo-ekonomik durumu ortaya konulmuştur. Araştırma bölgesindeki kadınların yaş dağılımı Çizelge 1.'de verilmiştir.

Yaş insanların hayata bakış açısını etkileyen önemli bir parametredir. Yaş ilerledikçe insanlar kendi alanlarında sınırlı kalmak istemektedir. Aktif nüfusta yer alan üreticilerin ise hayatın içinde yer alan yenilik ve farklılıklara daha duyarlı, istekli atılgımcı yaklaştığı ön görülmektedir. Bu çalışmada yapılan gözlemlere dayanarak kadın çiftçilerin yaşlarının ilerlemesiyle kooperatif ve benzeri faaliyetlere katılımı azalmakta olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 5. 1 Kadınların Yaş Dağılımı

Yaş	Frekans	%
18-35	73	34.76
36-55	103	49.05
56+	34	16.19
Toplam	210	100,00

Çizelge 5.1. incelendiğinde araştırmaya katılan kadınların %49.05'inin 36-55 yaş, %34.76'sının de 18-35 yaş, %16.19'unun 56 yaş üstü olduğu tespit edilmiştir. 18-35 yaş genç kadınları, 36-55 orta yaştaki kadınları, 56 üstü yaş ise daha yaşlı kadınlar olarak ele alınmıştır.

Yılmaz ve ark. (2019) çalışmasında kadınların yaklaşık %33.7'sinin 35-44 yaş grubunda olduğu, bunu sırasıyla %25.9 ile 45-54 ve yine %19.2 ile 25-34 yaş grubunun izlediği görülmüştür.

Eğitim insanların daha bilinçli olmasını daha dışa açık ve yenilikçi yapıda olmasına olanak sağlamıştır. Aynı zamanda eğitim, insanları farklı alanlara yönlendirir, merak duygusunu harekete geçirmeye araştırmaya ve girişkenliğe yönlendirmektedir.

Çizelge 5.2’de araştırmaya katılan kadınların öğrenim durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 2. Kadınların Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu	Frekans	%
Okuryazar değil	21	10
Okuryazar	20	9.52
İlkokul	46	21.90
Ortaokul	79	37.62
Lise	26	12.38
Üniversite	18	8.57
Toplam	210	100.00

Kadınların %37.62’sinin ortaokul mezunu, %21.90’ının ilkokul mezunu, %12.38’inin lise mezunu, %10’unun okuryazar olmadığı, % 9.52’sinin okuryazar olduğu, %8.57’sinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Kızılaslan (1997), benzer çalışmasında bireylerin eğitim düzeyleri arttıkça daha girişken olduklarını ve gerek resmi gerekse gayri resmi nitelikte sosyal faaliyetlere katılımı daha kolay olduğunu belirlemiştir. Ayrıca bu konuda yapılan araştırmalarda genellikle, eğitim düzeyi yüksek olan çiftçilerin, bölgelerinde kurulan kooperatiflere katılımının diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Başaran ve Irmak(2022), çalışmasında araştırma alanında görüşme yapılan kadınların %14’ünü diplomalı eğitime sahip olmayanlar oluşturmuş, %46’sı ilkokul-ortaokul diplomasına, %38’i lise diplomasına sahiptir. Yükseköğrenim gören kadınların oranı %2 olduğu tespit edilmiştir. Kırsal alanda kadınların medeni durumu kooperatif gibi girişimcilik modellerine katılımında etkili olabilir.

Bu çalışmada yapılan gözlemlerde kırsal alanda yaşayan kadın üreticilerin büyük bir çoğunluğunun erken yaşta evlendiği belirlenmiştir. Bununla birlikte geçmişten süre gelen geleneğin devam ettiği anlaşılmaktadır. Kırsalda kadınların genelinin evli olduğu görülmektedir.

Çizelge 5.3.'de kadınların medeni durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 3. Kadınların Medeni Durumu

Medeni Durum	Frekans	%
Evli	184	87.62
Bekâr	20	9.52
Boşanmış-Dul	6	2.86
Toplam	210	100.00

Kadınların %87.62'sinin evli, %9.52'sinin bekâr ve %2.86'sının boşanmış dul olduğu tespit edilmiştir.

Köseoğluları (2010) çalışmasında kadınların %89,29'unun evli, %10,71'inin dul olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamındaki kadınlar arasında, boşanmış ve bekâr kadın bulunmamaktadır.

Kadınların çocuk sahibi olması kadınların yapacağı işler katılacağı ortamları fazlasıyla etkilemektedir. Kadınlar çocuklarıyla ilgilenmeleri ve geçireceği vakitleri daha çok önemseydiği için çocuk sahibi olan annelerin ekstra faaliyetlere katılımlarının az olduğu bilinmektedir.

Çizelge 5.4'de kadınların çocuk sahibi olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 4. Kadınların Çocuk Sahibi Olma Durumu

Çocuk Sahibi Olma	Frekans	%
Evet	190	90.48
Hayır	20	9.52
Toplam	210	100.00

Kadınların %90.48'i çocuk sahibidir, kadınların %9.52'si ise çocuk sahibi olmadığı görülmüştür.

Köseoğluları (2010) çalışmasında kadınların %39,29'u 2 çocuğa sahipken, %35,71'i 3 çocuk sahibidir. Kadınların %21,43'ü ise tek çocuk sahibidir. Bunun nedeni ise Trakya Bölgesinde ailelerin, en fazla 2-3 çocuk istemeleridir. %3,57 gibi oranla 4 çocuk sahibi

olan kırsal kadın sayısı az olduğu tespit edilmiştir. Çocuk sayısı kadınların yaşam tarzını fazlasıyla etkilemektedir. Kadınların sorumluluklarının artmasına neden olmaktadır.

Çizelge 5.5’de araştırmaya katılan kadınların çocuk sahibi olanların çocuk sayısı incelenmiştir.

Çizelge 5. 5. Kadınların Sahip Olduğu Çocuk Sayısı Dağılımı

Çocuk Sayısı	Frekans	%
1-2	52	27.37
3-4	109	57.37
5-6	29	15.26

Kadınların % 57.37’sinin 3-4 çocuk, %27.37’sinin 1-2 çocuk, %15.26’nın 5-6 çocuğu olduğu belirlenmiştir ve kadınların 3-4 çocuklu olanlarının oranının fazla olduğu görülmektedir.

Hanedeki birey sayısı kadınların iş yoğunluğuyla doğru orantılıdır. Hanede yaşayan birey sayısı arttıkça kadınların iş yoğunluğu artmaktadır. Ev işleri ve düzeni, birey sayısının artmasıyla iş yükü yoğunluğunu artırmaktadır ve bu durum kadınları fazlasıyla evde zaman harcamasına neden olmaktadır.

Çizelge 5.6’da kadınların yaşamış olduğu hanedeki birey sayısı incelenmiştir.

Çizelge 5. 6. Hanedeki Birey Sayısının Dağılımı

Birey Sayısı	Frekans	%
1-2	59	28.10
3-4	69	32.86
5-6	76	36.19
6+	6	2.86
Toplam	210	100.00

Kadınların % 36.19’unun 5-6 kişilik, %32.86’sı 3-4 kişilik, %28.10’u 1-2 kişilik, %2.86’sı ise 6+ üzeri aile bireylerinden oluşan aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Kırsal alanda yaşayan aileler genellikle kalabalık ve iç içe yaşamaktadırlar. Bir evde aile büyükleri (kayınvalide, kayınpeder), eşlerin kardeşleri, torunlar olarak yer almaktadır. Çalışmada da ailelerin çoğunluğunun 5-6 kişilik bireylerden oluştuğu görülmektedir.

Doğan ve Atabay (2022) çalışmasında kooperatif ortağı kadınların hane halkı sayısı incelendiğinde, %4,3'ünün evinde yalnız, %26,88'inin evlerinde 2 kişi, %25,81'inin evlerinde 3 kişi, %25,81'inin evlerinde 4 kişi, %13,98'inin evlerinde 5 kişi ve evlerinde %3,22'sinin 5'ten fazla kişi yaşadığı görülmektedir. Kadınların ekonomik bağımsızlığı kendilerine güven ortamı oluşturmaktadır. Bu nedenle kadının kendine ait gelirin olması aynı zamanda çeşitli girişimlerde de yer almasında etkilidir.

Çizelge 5.7'de kadınların kendilerine ait geliri olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 7. Kadınların kendine ait geliri olma durumu

Çizelge 5. 7.Kadınların kendine ait geliri olma durumu

Kendine Ait Gelir	Frekans	%
Evet	50	23.81
Hayır	160	76.19
Toplam	210	100.00

Kadınların %76.19'unun kendine ait bir geliri olmadığı, %23.81'inin ise geliri olduğu belirlenmiştir. Kadınların büyük çoğunluğunun ekonomik özgürlüğe sahip olmadıkları görülmektedir.

Doğan ve Atabay (2022) çalışmasında kadınların %18,28'inin ücretli olarak başka bir yerde çalıştığı, %81,72'inin ise bir işte çalışmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 5.8'de kadınların gelirlerinin ne kadar gelirleri olduğu incelenmiştir.

Çizelge 5. 8. Kadınların kendine ait geliri

Çizelge 5. 8. Kadınların kendine ait geliri

Kadının Geliri (TL)	Frekans	%
500-2000	26	52.00
2001-4000	4	8.00
4001-6000	7	14.00
6001+	13	26,00

*Bu çizelgede sadece aylık geliri olan kadınlar ele alınmıştır.

Çizelge 5.8'e bakıldığında kadınların %52.00'sinin 500-2000 TL arasında geliri olduğu, %26.00'sinin 6001 TL üstü geliri, %14.00'ünün 4001-6000 TL geliri, %8.00'inin 2001-4000 arasında geliri olduğu tespit edilmiştir. Kendine ait geliri olan kadınların da çok fazla gelir elde edemedikleri düşük gelire sahip oldukları görülmüştür.

Yıldırım alp ve arkadaşları (2021) 2 kadının aylık geliri bulunmazken, 1 kadının aylık geliri 1000 TL ve altı, 7 kadının aylık geliri 1000 TL ile 3500 TL arası, 2 kadının aylık geliri ise 5000 TL ve üzerindedir. Bulgulara göre katılımcı kadınların önemli bir bölümünün aylık gelirinin düşük olduğu görülmüştür.

Çizelge 5.9'da kadınların elde etmiş olduğu gelirlerini nereden sağladıkları incelenmiştir.

Çizelge 5. 9. Kadınların gelirlerini sağladıkları alanların dağılımı

Gelir Sağlanan İşler	Frekans	%
Günlükçü olarak köyde çalışma	22	44.00
Köy dışı işçi olarak çalışma	3	6.00
El işleri örgü vb. işlerden	4	8.00
Yerel ürünler yapıp satarak (yaprak, kuşburnu, ev ekmeği, madımak vb.)	13	26.00
Eşinden emekli maaş	10	20.00
Kendi emekli maaşı	3	6.00
Özel sektörde çalışanlar	4	8.00
Devlet işinde çalışanlar	1	2.00

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların %44.00'ünün gelirini günlükçü olarak köyde çalışarak, %26.00'sinin yerel ürünler (yaprak, kuşburnu, ev ekmeği, madımak vb.) yapıp bunları pazarlayarak, %8.00'inin el işleri örgü vb. işlerden, yine %8.00'sinin özel sektörde çalışarak, %6.00'sinin köy dışı işçi olarak ve yine %6.00'sinin kendi emekli maaşıyla gelirlerini sağladıkları tespit edilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında çok az oranla da olsa kadınların farklı alanlardan gelirler sağladıkları görülmekte olup daha çok köyde günlük işlerde çalışmakta oldukları belirlenmiştir. Köy içerisindeki faaliyetlerin dışında çok çalışmadıkları gözlenmiştir.

Çizelge 5.10’da kadınların yaşadığı hanenin aylık geliri incelenmiştir.

Çizelge 5. 10Kadınların Yaşadığı Hanenin Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir (TL)	Frekans	%
5.000-7.500	59	28.10
7.501-9.500	62	29.52
9.501-12.500	61	29.05
12.501-15.000	19	9.05
15.000+	9	4.29
Toplam	210	100.00

Kadınların yaşadığı hanenin aylık gelirlerine bakıldığında büyük çoğunluğun yani %29.52’sinin 7.501-9500 TL arasında geliri olduğu belirlenmiştir. Diğer ailelerin hane geliri ise şöyledir: %29.05’inin 9501-12500 TL arasında geliri olduğu, %28.10’unun 5.000-7.500 TL arasında geliri olduğu, %9.05’inin 12.501-15.000 arasında geliri olduğu, %4.29’unun ise 15.000+ TL üzeri geliri olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5.11’de hanelerin tarımdan elde etmiş olduğu yıllık gelirleri incelenmiştir.

Çizelge 5. 11. Hanenin Tarımdan Elde Ettiği Yıllık Gelir Dağılımı

Yıllık Gelir (TL)	Frekans	%
5.000-7.000	4	1.90
7.001-10.000	25	11.90
10.001-20.000	78	37.14
20.001-30.000	58	27.62
30.001-40.000	16	7.62
40.001+	9	4.29

*Tarımdan gelir elde etmeyen haneler bu çizelgeye dâhil edilmemiştir.

Hanenin tarımdan elde edilen yıllık gelirine bakıldığında %37.14’ünün 10.001-20.000 TL arasında geliri olduğu,%27.62’sinin 20.001-30.000 TL arasında gelir elde ettiği bilinmektedir. Diğer hanelerin tarımdan elde ettiği yıllık gelirler ise şöyledir: %11.90’ı 7.001-10.000 TL arasında, %7.62’si 30.001-40.000 TL arasında, 4.29’unun 40.001+ TL, %1.90’ının ise 5.000-7.000 TL arasında gelir elde ettiği tespit edilmiştir.

Çizelge 5.12’de kadınların sosyal güvence durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 12Kadınların Sosyal Güvence Durumu

Sosyal Güvence	Frekans	%
Evet	174	82.86
Hayır	36	17.14
Toplam	210	100.00

Kadınların %82.86'sının sosyal güvencesi olduğu %17.14'ünün ise sosyal güvencesi olmadığı belirlenmiştir. Sosyal güvencesi olan kadınların eşinden dolayı sosyal güvencesi olduğu bilinmektedir. Doğan ve Atabay (2022) çalışmasında kooperatif ortağı kadınların %4,30'unun sosyal güvencesi olmadığı bununla birlikte %13,98'inin kendi sosyal güvencesi, %80,64'ünün eşi üzerinden ve %1,08'inin ise babaları üzerinden sosyal güvencesi olduğu tespit edilmiştir. Çizelge 5.13'de hanenin tarımsal faaliyet durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 13Hanenin Tarımsal Faaliyet Durumu

Tarımsal Faaliyet Türü	Frekans	%
Bitkisel Üretim	192	91.43
Hayvansal Üretim	104	49.52
İkisi de	101	48.10
Hiçbiri	13	6.19

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Hanelerin tarımsal faaliyet türü incelendiğinde %91.43'ünün sadece bitkisel üretim %49.52'sinin ise sadece hayvansal üretim yaptığı tespit edilmiştir. %48.10'unun ise hem bitkisel hem de hayvansal üretim yaptığı tespit edilmiştir. Hanelerin %6.19'unun ise kırsalda yaşam sürmelerine rağmen bitkisel ve hayvansal üretim yapmadığı tespit edilmiştir.

Everest ve arkadaşları (2022) çalışmasında işletmelerin %56.3'ünde sadece bitkisel üretim yapılmakta, %2.5'inde sadece hayvansal üretim yapılmakta ve %41.2'sinde bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmakta olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5.14'de ailelerin arazi miktarı incelenmiştir.

Çizelge 5. 14 Hanenin Arazi Durumu

Arazi Miktarı (Da)	Frekans	%
2 -20	136	64.76
21-40	50	23.81
41+	17	8.10
Arazisi yok	7	3.33
Toplam	210	100.00

Çizelgeye bakıldığında ailelerin %64.76'sı 2-20 da arasında araziye, %23.81'i 21-40 da arasında araziye, %8.10'u ise 41+ üzeri araziye sahip olduğu belirlenmiştir. Ailelerin %3.33'ünün ise arazisi olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların üretim deseni, yoğun olarak ekilen ürünler belirlenmiş ve çizelge 5.15'de hanenin tarımsal ürün deseni (ekilen alan, ekilen ürün ve ortalama verim) incelenmiştir.

Çizelge 5. 15. Hanenin Tarımsal Ürün Deseni

Kuru Tarım Ürünleri	Ortalama Ekilen Alan(da)	Ortalama Üretim Miktarı(kg)	Ortalama verim (kg/da)
Buğday	6.38	2237.85	350.76
Arpa	1.96	685.71	349.85
Çavdar	0.30	94.76	315.87
Nohut	1.63	205.28	125.94
Fiğ	0.44	1696.19	3854.98
Sulu Tarım Ürünleri			
Mısır	3.35	3075	917.91
Ayçiçeği	0.57	215.95	378.86
Arpa	0.40	155.23	388.08
Yonca	0.57	606.66	1064.32
Şekerpancarı	0.99	3333.33	3367.00
Fasulye	0.43	296.42	689.35
Domates	0.67	992.85	1481.87
Biber	0.05	66.66	1333.20

Çizelgeye bakıldığında kuru tarım ürünlerinden buğday ortalama 6.38 da ekildiği, ortalama 2237.85 kg ürün alındığı ve buğdaydan ortalama 350.76 verim alındığı görülmüştür. Arpa ortalama 1.96 da ekildiği, 685.71 kg ürün alındığı ve ortalama elde edilen verimin 349.85 olduğu tespit edilmiştir. Çavdar ortalama 0.30 da alan ekildiği, 94.76 kg ürün alındığı ve ortalama veriminin 315.87 olduğu tespit edilmiştir. Nohut ortalama 1.63 ekildiği, ortalama 205.28 kg ürün alındığı ve ortalama 125.94 verim elde

edilmiştir. Fiğ ortalama 0.44 da ekildiği, ortalama 1696.19 kg ürün alındığı, 3854.98 verim elde edilmiştir.

Sulu tarım ürünlerine bakıldığında mısır ortalama 3.35 da ekildiği, ortalama 3075 kg ürün alındığı ve ortalama veriminin 917.91 olduğu tespit edilmiştir. Ayçiçeği ortalama 0.57 da ekildiği, ortalama 215.95 kg ürün alındığı, ortalama veriminin 378.86 olduğu görülmüştür. Arpa ortalama 0.40 da ekildiği, 155.23 kg ürün alındığı, ortalama verimin 388.08 olduğu tespit edilmiştir. Yonca ortalama 0.57 da ekildiği, ortalama 606.66 kg ürün alındığı ve verimin ortalama 1064.32 olduğu gözlemlenmiştir. Şekerpancarı ortalama 0.99 da ekildiği, ortalama 3333.33 kg ürün elde edilirken, 3367.00 ortalama verim elde edilmiştir. Fasulye 0.43 da ekildiği, ortalama 296.42 kg ürün alındığı, ortalama verimin 689.35 olduğu tespit edilmiştir. Domates ortalama 0.67 da ekildiği, ortalama 992.85 kg ürün alındığı, ortalama verimin ise 1481.87 olduğu görülmüştür. Biber ortalama 0.05 da ekildiği, ortalama 66.66 kg ürün alındığı, ortalama verimi ise 1333.20 olduğu tespit edilmiştir.

Kuru tarım ürünlerinden en fazla buğdayın sulu tarım ürünlerinden ise en fazla mısırın ekildiği tespit edilmiştir. En fazla ekilen buğday ve mısırdan diğer ürünlere göre ortalama en fazla ürün alındığı belirlenmiştir. Kuru tarım ürünlerinden ortalama en fazla verim fiğden alınırken sulu tarım ürünlerinden şekerpancarından alındığı görülmüştür

Anonim (2021a), Tokat İli 2021 yılı tarım istatistiklerine göre, Tokat ili tarımsal arazi alanı 360.835 hektardır ve arazi kullanım oranı %35.83'tür. Tahıllar grubunun ekiliş oranı %65.52, baklagiller ekiliş oranı %7.31, yem bitkileri ekiliş oranı %13.50, endüstri bitkileri oranı %4.37, yumrulu bitkiler %0.85 olduğu tespit edilmiştir.

Tarla ürünlerinin ekiliş oranlarına bakıldığında buğday ekiliş oranı %48.03, arpa ekiliş oranı %11.94, yonca ekiliş oranı %7.21, ayçiçeği ekiliş oranı %8.29, fiğ ekiliş oranı %6.80, şeker pancarı ekiliş oranı %3.96, mısır ekiliş oranı %3.46 olduğu belirlenmiştir. Sebze ürünlerinin ekiliş oranları ise şöyledir; domates ekiliş oranı %24.55 fasulye ekiliş oranı %12.43 biber ekiliş oranı %8.82'dir. (Anonim, 2021).

Çizelge 5.16’da ailenin arazilerin mülkiyetinin kime ait olduğu incelenmiştir.

Çizelge 5. 16Ailenin Arazi Mülkiyet Durumu

Arazi Mülkiyet Durumu	Frekans	%
Aile Büyüklerinde(anne baba)	75	35.71
Eşinde	115	54.76
Çocuklarında	14	6.67
Kardeşler arasında ortak mülk	25	11.90
Kendinde	58	27.62

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında arazilerin %54.76’sı kadınların eşinde,%35.71’inin aile büyükleri(anne baba) de, %27.62’si kadınların kendinde, %11.90’ının kardeşler arasında ortak mülk, %6.67’sinin çocuklarda olduğu tespit edilmiştir. Eşlerin mülk sahibi olması kadınların büyük oranla mülk sahibi olamaması erkek kadın eşitsizliğine dikkat çekmektedir. Bu durum kadının tapuda adının olmadığını göstermektedir.

Çizelge 5.17’de kadınların bitkisel üretimde söz sahibi olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 17. Kadınların Bitkisel Üretimde Söz Sahibi Olma Durumu

Çizelge 5. 17Kadınların Bitkisel Üretimde Söz Sahibi Olma Durumu

Söz Sahibi Olma	Frekans	%
Evet	29	13.81
Hayır	181	86.19
Toplam	210	100.00

Çizelgeye bakıldığında kadınların%86.19’u bitkisel üretimde söz sahibi olmadığı, %13.81’i söz sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5.17’de hanelerin uğraşmakta olduğu hayvancılık türü incelenmiştir.

Çizelge 5. 18. Hanenin Uğraşmış Olduğu Hayvancılık Türü

Çizelge 5. 18. Hanenin Uğraşmış Olduğu Hayvancılık Türü

Hayvancılık Türü	Frekans	%
Büyükbaş Hayvancılık	87	41.43
Küçükbaş Hayvancılık	34	16.19
Kümes Hayvancılığı	36	17.14

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında hanelerin %41.43'ünün büyükbaş hayvancılıkla uğraştığı, %17.14'ünün kümes hayvancılığıyla uğraştığı, %16.19'unun küçükbaş hayvancılıkla uğraştığı görülmektedir.

Everest ve arkadaşları (2022) çalışmasında hayvancılık faaliyet kolunun yapıldığı işletmelerdeki ortalama hayvan sayısı büyükbaşta 6.5 baş ve küçükbaşta 62 baş olarak bulunmuştur.

Çizelge 5.19' de kadınların hayvansal üretimde söz sahibi olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 19. Kadınların Hayvansal Üretimde Söz Sahibi Olma Durumu

Söz Sahibi Olma Durumu	Frekans	%
Evet	43	20.48
Hayır	167	79.52
Toplam	210	100.00

Çizelgede kadınların %41.90'ının hayvansal üretimde söz sahibi olmadığı, %20.48'inin hayvansal üretimde söz sahibi olduğu tespit edilmiştir.

Kadınlar ahır temizliği, hayvan otlatılması, hayvan temizliği, hayvanların sağımı gibi işlerde çoğunlukla görev alan ve ön planda olan kişiler oldukları halde hayvan alım satım gibi ya da hayvanların çoğaltılma azaltılması gibi işlerde söz sahibi değildirler. Hayvan alım satım ve hayvanların çoğaltılması azaltılması gibi işler kırsal alanda erkek işleri gibi görülmekte olduğu için kadınların çoğunluğu hayvansal üretimde söz sahibi değildir. Kadınlar sadece hayvansal üretimde eşlerin ve aile büyüklerinin onlara verilmiş olan görevleri yapmakla yükümlüdürler.

Çizelge 5.20'de kadınların tarımsal üretimde yer almaktan memnuniyet durumları incelenmiştir.

Çizelge 5. 20. Kadınların Tarımsal Üretimde Yer Almaktan Memnuniyet Durumu

Memnuniyet Durumu	Frekans	%
Evet	107	50.95
Hayır	103	49.05
Toplam	210	100.00

Çizelge de görüldüğü üzere kadınların %50.95'inin tarımsal üretimde yer almaktan memnun olduğu %49.05'inin ise memnun olmadığı belirlenmiştir. Kadınların ev içinde çok fazla görevleri bulunması, kırsal da çocuk sayısının kentlere göre fazla olması, çoğunlukla ailelerin aile büyükleriyle birlikte yaşaması kadınların iş yükünü arttırmaktadır. Eşlerin de kadınlara çok fazla yardımı olmadığından bu durum kadınların tarımsal faaliyetlerde olup daha fazla iş yükünü arttırmak istememelerine neden olmaktadır.

Çizelge 5.21'de kadınların tarımsal üretimde yer almaktan memnun olmama nedenleri incelenmiştir.

Çizelge 5.21. Kadınların Tarımsal Üretimde Yer Almaktan Memnun Olmama Nedenlerinin Dağılımı

Memnun Olmama Nedenleri	Frekans	%
İnsan iş gücü yetersizliği fazla olmasından	85	82.52
Ev işleri çocuklar ve diğer işlere sadece kadınların uğraşmasından dolayı	56	54.37
Tarımsal faaliyetlerle uğraşının olmaması	29	28.16
Haneye belli bir kazanç ve kar sağladığının düşünülmemesi	18	17.48
Tarımla uğraşmanın mutlu etmemesi	3	2.91

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların tarımsal üretimde yer almaktan memnun olmama nedenlerine bakıldığında kadınların %82.52'sinin iş gücü yetersizliği fazla olmasından dolayı tarımsal üretimde olmaktan memnun olmadığını , %54.37'sinin ise ev çocuklar ve diğer işlere sadece kendilerinin uğraşmasından dolayı tarımsal üretimde yer almaktan memnun olmadığı belirlenmiştir. Kadınların %28.16'sının tarımsal faaliyetlerle uğraşının olmamasından dolayı , %17.48'inin haneye belli bir kazanç ve kar sağladığını düşünülmemekte olmasından, %2.91'inin tarımla uğraşmaktan mutlu olmadığından tarımsal üretimde olmaktan memnun olmadığı tespit edilmiştir.

Everest ve arkadaşları (2022) çalışmasında elde edilen bulgulara göre kadın çiftçilerin %57.5'i tarım sektöründe çalışmaktan memnun olduğu tespit edilmiştir. Kadın çiftçilerin %27.5'i gelecekte çocuklarının da çiftçilik yapmasının istemektedirler.

Çizelge 5.22'te kadınların tarımsal ürünleri pazarlama durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 22. Kadınların Tarımsal Ürünleri Pazarlama Durumu

Pazarlama Durumu	Frekans	%
Evet	81	38.57
Hayır	129	61.43
Toplam	210	100.00

Kadınların büyük çoğunluğu %61.43'ü tarımsal ürünlerini kendileri pazarlamadığı %38.57'sinin kendi ürünlerini kendileri pazarladıkları belirlenmiştir.

Çizelge 5.23'de kadınların pazarladığı ürünlerin dağılımı incelenmiştir.

Çizelge 5. 23. Kadınların Pazarladığı Ürünlerin Dağılımı

Çizelge 5. 23. Kadınların Pazarladığı Ürünlerin Dağılımı

Pazarlanan Ürünler	Frekans	%
Tahıl ürünleri	48	59.26
Et ve süt ürünleri	15	18.52
Yaş sebze ürünleri	8	9.88
Yerel ürünler(yaprak, kuşburnu, ev ekmeği, madımak vb.)	6	7.41
Hem tahıl ürünleri hem et ve süt ürünleri	4	4.94

*Ürün pazarlamayan kadınlar bu çizelgede yer almamaktadır.

Ürün pazarlayan kadınların %59.26'sı tahıl ürünleri pazarlarken %18.52'si et ve süt ürünleri, %9.88'inin yaş sebze, %7.41'inin yerel ürünler pazarlamakta olduğu ve %4.94'ünün hem tahıl hem et ve süt ürünleri pazarladıkları tespit edilmiştir. Kadınlar üretmekte oldukları ürünleri ve bu ürünlerin işlenmiş hallerini pazarlamaktadırlar.

Çizelge 5.24'de kadınların ürünlerini pazarladıkları pazar alanları incelenmiştir.

Çizelge 5. 24Kadınların Ürünlerini Pazarladıkları Pazar Alanların Dağılımı

Pazar Alanları	Frekans	%
Köy yerinde yaşayan komşulara, akrabalara elden satış	75	92.59
Köyde açılan pazar yerleri	32	39.51
İl ve ilçe de açılan pazarlar	18	22.22

*Ürün pazarlamayan kadınlar bu çizelgede yer almamaktadır.

Kadınların %92.59'unun köy yerinde yaşayan komşulara, akrabalara elden satış yaptığı %39.51'inin ise köye yerinde açılan pazar yerlerine ve %22.22'sinin ise il ve ilçe de açılan

pazarlarda satış yaptığı tespit edilmiştir. Bu durum kadınların köy dışında kurulan pazarlara ya da farklı bir pazar alanlarına ulaşamadığını göstermektedir. Ancak ellerinde olan imkânlarla ürünlerini pazarlayabildikleri ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 5.25’de ürünlerini pazarlayan kadınların elde ettikleri gelirlerini değerlendirme durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 25. Kadınların Elde Ettikleri Gelirlerini Değerlendirme Durumu

Geliri Değerlendirme Durumu	Frekans	%
Çocukları için harcıyor	60	74.07
Kazandığı geliri eşine verir	47	58.02
Gelecek için birikim yapar	30	37.04
Kendi ihtiyaçları için harcar	28	34.57

*Ürünlerini pazarlamayan geliri olmayan kadınlar bu çizelgede yer almamaktadır.

Çizelgeye bakıldığında kadınların %74.07’si elde ettiği gelirini çocukları için harcadığı %58.02’sinin ise kazandığı gelirini eşine verdiği görülmektedir. Kadınların %37.04’ünün gelecek için birikim yaptığı, %34.57’sinin kendi ihtiyaçları için harcama yaptığı tespit edilmiştir. Elde ettikleri gelirleri kadınların çok az bir oranı kendi ihtiyaçları için harcaması kadınların kendilerini öncelik olarak görmediğini önceliklerinin eş ve çocuklar olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.26’da kadınların tarımsal ürünlerin üretimi ve pazarlanması konusunda bilgi kaynakları incelenmiştir.

Çizelge 5.26. Kadınların Tarımsal Ürünlerin Üretimi ve Pazarlanması Konusunda Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	Frekans	%
Aile Büyükleri	109	51.90
Tarım Danışmanları	12	5.71
Eşi	82	39.05
Tarım İl Müdürlüğü	12	5.71
Komşular	38	18.10
İlaç gübre Bayiler	4	1.90
Bilgi kaynağı yok	16	7.62

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınlar tarımsal ürünlerin üretimi ve pazarlanması konusunda %51.90’ının aile büyüklerinden, %39.05’inin eşinden, %18.10’unun komşularından, %5.71’inin tarım danışmanlarından ve yine %5.71’inin Tarım İl Müdürlüğünden, %1.90’ının ilaç gübre

bayilerden bilgi kaynağı olarak yararlandığı görülmektedir. Kadınların %7,62'sinin ise bilgi alabilecek bir kaynaklarının olmadığı tespit edilmiştir. Kırsal kesimde yaşayan kadınlar kendilerine kaynak olarak aile büyüklerini seçmeleri büyüklerin görmüş geçirmiş tecrübeli olmalarından kaynaklanarak günümüze kadar gelenek olarak alışagelmış bir durum olmuştur. Aile büyükleri ve eşlerinin bilgi kaynakları konusunda önde gelmesi kadınların dışa açılmadıklarını da gösterebilir. Yani üretimin tamamen içinde olmalarına rağmen özellikle kurumsal bilgi kaynakları ile iletişim kurmamaktadırlar.

5.2. Kadınların Kooperatifçilik İle ilgili Bilgi Durumu ve İstekliliği

Çiftçi kadınların kooperatifler hakkında bilgi düzeyleri ve kooperatiflere katılma isteklerinin ne durumda olduğu belirlenmek istenmiştir. Gözlemlere ve anketlere dayanarak kadınların kooperatifçilik bilgileri ve kooperatiflere olan yaklaşımları ele alınmıştır.

Çizelge 5.27'de kadınlara göre kooperatifçiliğin tanımı incelenmiştir.

Çizelge 5. 27. Kadınlara Göre Kooperatifçilik Tanımı

Kooperatifçilik Tanımı	Frekans	%
Bireylerin toplanarak kurduğu kuruluş	85	40.48
Bireylerin kendi kendine kurduğu kuruluş	24	11.43
Hakların korunduğu örgütsel kuruluş	24	11.43
Devletin bireyler için oluşturduğu dayanışma kurumu	26	12.38
Sadece özel zamanlarda toplanılan sosyal dayanışma kuruluşu	2	0.95
Fikrim yok	49	23.33
Toplam	210	100.00

Çizelge incelendiğinde kadınların %40.48'ine göre kooperatifçilik bireylerin toplanarak kurduğu kuruluş, %12.38'ine göre devletin bireyler için oluşturduğu dayanışma kurumu olarak bilinmektedir. Kadınların %11.43'ü kooperatifçiliği bireylerin kendi kendine kurduğu kuruluş olarak bilirken yine kadınların %11.43'üne göre ise kooperatifçilik hakların korunduğu örgütsel kuruluş olarak bilinmektedir. Kadınların %0.95'i sadece özel zamanlarda toplanılan sosyal dayanışma kuruluşu olarak kooperatifleri bilmektedir. Kadınların %23,33'ü ise kooperatifçiliğin ne olduğu hakkında bir fikri olmadığı tespit edilmiştir. Kadınlara yaşadıkları bölge de kooperatifçilikle ilgili eğitim verilmemesinden dolayı kadınlar kooperatifçiliğin ne olduğunu tam olarak bilememektedir.

Everest ve arkadaşları (2022) çalışmasında kadın çiftçilerin yaklaşık %58.00'i bilgiye ulaşmada internetten faydalanmaktadır, yaklaşık %53.00'ü televizyondan (TV) tarım ile ilgili programları takip etmektedir, çok az bir bölümü bu zamana kadar tarımsal bir konuda eğitim almamıştır(%10) ve %73.30'u daha önce hiçbir tarım uzmanı ile görüşmediği tespit edilmiştir.

Çizelge 5.28'de kadınların kooperatifler hakkında yeterli bilgi sahibi olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 28. Kadınların Kooperatifler Hakkında Yeterli Bilgi Sahibi Olma Durumu

Bilgi Sahibi Olma	Frekans	%
Evet	24	11.43
Hayır	186	88.57
Toplam	210	100.00

Kadınların %88.57'sinin kooperatifler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı, %11.43'ünün ise yeterli bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Kadınların büyük çoğunluğu kooperatifler hakkında yeterli bilgiye sahip değildir.

Böyle olması kadınların kooperatiflere yabancı olduğunu göstermektedir. Bulundukları bölgede kooperatifin olmaması ve kooperatifçiliğe yönelik yayım çalışmalarının yapılmaması da bunda etkili faktördür. Araştırmaya katılan çiftçi kadınların hiç birinin herhangi bir kooperatife ortak olmadığı tespit edilmiştir.

Kadınların hiçbirinin kooperatiflere ortak olmaması nedeniyle ortak olma istekleri ve aile destekleri konusundaki düşünceleri alınmıştır.

Çizelge 5.29'da ortak olmayan kadınların kooperatiflere ortak olma isteği incelenmiştir.

Çizelge 5. 29. Kadınların Kooperatiflere Ortak Olma İsteği

Kooperatife Ortak Olma İsteği	Frekans	%
Evet	116	55.24
Hayır	94	44.76
Toplam	210	100.00

Kadınların %55.24'ünün kooperatiflere ortak olmak istediği belirlenirken %44.76'sının ise ortak olmak istemediği belirlenmiştir.

Çizelge 5.30’da ortak olmak isteyen kadınların kooperatiflere katılma ve katılmama nedenleri incelenmiştir.

Çizelge 5. 30. Kadınların Kooperatiflere Katılma ve Katılmama Nedenleri

Nedenler	Frekans	%
Katılma Nedenleri		
Birlik beraberlik ve dayanışma içinde çalışmayı sevmek	90	77.59
İnsanlara yardımlarının dokunmasını istemek	73	62.93
Tarımsal ürünlerin tanıtımı ve sergilenmesini istemek	55	47.41
Ürünlerinin pazarlanmasını isteme	34	29.31
Katılmama Nedenleri		
Kooperatifleri gereksiz bulma	58	61.70
Zaman kaybı olduğunu düşünme	64	68.09
Ailenin katılmasını istememesi	39	41.49
Kooperatifler hakkında bilgi yetersizliği olduğunu düşünme	34	36.17
Kooperatiflere güven duymama	13	13.83

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında kadınların %77.59’u birlik beraberlik ve dayanışma içinde çalışmayı sevmesinden kaynaklı kooperatiflere ortak olmak isteği belirlenmiş, kadınların %62.93’ü de insanlara yardımlarının dokunmasını istemelerinden dolayı kooperatiflere ortak olmak istediği tespit edilmiştir. Kadınların %47.41’i tarımsal ürünlerin tanıtımı ve sergilenmesini istemesinden dolayı, %29.31’i ise ürettikleri ürünlerinin pazarlanmasını istemesinden dolayı kooperatiflere ortak olmak istedikleri belirlenmiştir.

Kadınların dayanışmadan birlik beraberlikten yana olduğu ve kooperatiflerin bunu sağlayacağını düşündükleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda kadınlarda insanlığa yardım etme içgüdüğü de hâkimdir.

Kadınların %68.09’u kooperatiflerin zaman kaybı olduğunu düşündüğü belirlenirken %61.70’i de kooperatifleri gereksiz bulduğu tespit edilmiştir. Kadınların %41.49’u ailelerinin kooperatife katılmasını istememesinden kooperatiflere katılamamakta olduğunu belirtirken , %36.17’si kooperatifler hakkında bilgi yetersizliği olduğunu düşünmesinden dolayı kooperatiflere katılmak istememektedir. Kadınların %13.83’ü ise kooperatiflere güven duymadığı için kooperatiflere katılmak istememektedir. Kadınların çoğunluğunun kooperatifleri zaman kaybı ve gereksiz bulmalarında yaşadıkları evde kendilerine yeterince zaman ayıramamaları zamanlarının çoğunluğunu ev işleri ve çocuklarla ilgilenmeyle

geçirmeleri aynı zamanda tarımsal üretime de katkıda bulunmak için bağ bahçe işleriyle uğraşmaları gibi iş yüklerinin zor olması yer almaktadır. Bütün işler kadınlara zorunlu kılınmış şekildedir. Aynı anda tüm bu alanlarda iş yükü fazla olan kadınlar kooperatifleri zaman kaybı ve gereksiz olarak görmektedirler.

Çizelge 5.31’de kadınların kooperatife ortak olma isteklerine aile desteğinin olup olmadığı durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 31. Kadınların Kooperatife Ortak Olma İsteklerine Aile Desteği Durumu

Aile Desteği	Frekans	%
Evet	82	39.05
Hayır	128	60.95
Toplam	210	100.00

Kadınların %60.95’inin ailesinin kooperatife katılmalarına destek vermeyeceği, %39.05’inin ailesinin destek vereceği tespit edilmiştir. Aileden destek göremeyen, kooperatifler için teşvik edilmeyen kadınlar kooperatiflere uzak kalmaktadır.

Çizelge 5.32’de kadınların kooperatiflerde aktif olarak görev alma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 32. Kadınların Kooperatiflerde Aktif Olarak Görev Alma Düşünceleri

Kooperatifte Görev Alma	Frekans	%
Evet	85	40.48
Hayır	125	59.52
Toplam	210	100.00

Kadınların %59.52’sinin kooperatife katılırsa aktif olarak kooperatifte görev alamayacağı,%40.48’inin aktif olarak kooperatiflerde görev alacağı görülmektedir.

Özdemir ve ark. (2017) çalışmasında ekonomik amaçlı kurulacak bir örgütte aktif çalışmak isteyenlerin oranı %47’dir. Kadınların yarıdan fazlası aktif çalışmak istemediklerini (%53)belirtmişlerdir. Aktif çalışmak isteyenlerin %50,7’si sosyal faaliyetlerde, %34,8’i ise pazarlama ve hizmet faaliyetlerinde yer almak istemektedirler. Kuruluş faaliyetleri (%14,5) ve yönetimde (%13,6) yer almak isteyen kadınlar daha azınlıktadır.

5.3. Kadınların Kooperatifçilik Eğilimleri

Bu araştırmada kadınların yaşadığı köylerde kooperatifler bulunmamaktadır. Dolayısıyla kooperatife ortak olan kadın yoktur. Ancak kadınların kooperatiflere bakış açılarını ve eğilimlerini ortaya koymak için kooperatiflerle ilgili düşünceleri alınmıştır.

Çizelge 5.33’de kadınların yaşadıkları yere kooperatif açılmasını isteme durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 33. Kooperatif Açılması İsteği

Kooperatif Açılması İsteği	Frekans	%
Evet	116	55.24
Hayır	94	44.76
Toplam	210	100.00

Kadınların %55.24’ü yaşadığı yere kooperatif açılmasını istemektedir, %44.76’sı ise kooperatif açılmasını istememektedir. Kadınların yarısından fazlasının kooperatif açılmasını istemekte olduğu görülmüştür.

Bu durum çizelge 5.28’de kadınların kooperatifçilik tanımında bireylerin toplandığı bir kuruluş olmasının kendilerine fayda sağlayacağını düşünmelerinden kaynaklı olabilir.

Çizelge 5.34’da kadınların kooperatif kurulmasına önderlik edebilme durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 34. Kadınların Kooperatif Kurulmasına Önderlik Edebilme Durumu

Önderlik Edebilme	Frekans	%
Evet	52	24.76
Hayır	158	75.24
Toplam	210	100.00

Çizelgeye bakıldığında kadınların %75.24’ünün kooperatif açılması durumunda önderlik edemeyeceği, %24.76’sının önderlik edebileceği görülmektedir. Burada kadınların girişimcilik yeteneklerinin zayıf olduğu söylenebilir. Ayrıca kadınların yeni bir düşünce karşısında çekingen davrandıkları da düşünülebilir. Benimseme sürecinde daha geride durmayı tercih edeceklerini de gösterebilir. Kırsal alanda kadının geri planda tutulması da kadının önderlik edebilme özelliğinin arka planda kalmasına sebep olan etkenler arasındadır.

Fikirleri, düşünceleri sorulan önemsenen, ev içinde ya da ev dışında geri planda kalmayan kırsal kadınlar her konuda önderlik edebilmeye daha cesaretli olabilirler.

Çizelge 5.35’de kooperatif kurulduğunda tanıtımında izleyebileceği yollar incelenmiştir.

Çizelge 5. 35. Kooperatif Kurulmasına Önderlik Edebilen Kadınların Kooperatif Tanıtımında İzleyebileceği Yollar

Tanıtım Yolları	Frekans	%
Reklam	30	57.69
Dijital platformlar	10	19.23
Broşür dergi vb.	23	44.23
Toplantılar düzenlemek	20	38.46
Kooperatif olan yerlere gezi düzenlemek	24	46.15
Kooperatifte yapılan çalışmaları bir yerde çiftçi kadınlarla buluşturmak	12	23.08

*Bu soruya kooperatif kurulmasına önderlik edebilen kadınlar birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların kooperatif tanıtımında %57.69’unun reklam yoluyla, %46.15’inin kooperatif olan yerlere gezi düzenleyerek, %44.23’ünün broşür dergi vb. ile tanıtımın yapabileceğini ifade etmiştir. %38.46’sının toplantılar düzenleyerek, %23.08’inin %19.23’ünün ise dijital platform aracılığıyla tanıtım yapacağını bildirmiştir.

Kadınların kooperatif tanıtımında izleyeceği yollarda reklamlar, ilerleyen teknolojinin önemini açıkça göstermektedir. Bununla birlikte kooperatiflere yapılan gezilerin düzenlenmesi yoluyla yapılan tanıtım faaliyeti, kooperatife ortak olma isteğini kadınlarda artıracığı düşünülebilir.

Çizelge 5.36’da kadınlar kooperatife ortak olmaları durumunda gerçekleştirecekleri ya da gerçekleştirmek istedikleri faaliyetler incelenmiştir.

Çizelge 5. 36. Kadınların Kooperatife Ortaklık Durumunda Gerçekleştirecekleri Faaliyetler

Faaliyetler	Frekans	%
Et ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasını gerçekleştirmek	65	30.95
Yöresel kıyafetlerin sergilenmesi ve satışa sunulmasını sağlamak	98	46.67
Yöresel yemeklerin yapımı, tanıtımı pazarlanmasını gerçekleştirmek	124	59.05
El işlemeciliği-sanat ürünlerinin yapımı, tanıtımı pazarlanmasını gerçekleştirmek	72	34.29

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların %59.05'i bir kooperatife ortak olma durumunda yöresel yemeklerin yapımı, tanıtımı pazarlanmasını gerçekleştirmek istedikleri,%46.67'sinin yöresel kıyafetlerin sergilenmesi ve satışa sunulmasını, %34.29'unun el işlemeciliği-sanat ürünlerinin yapımı, tanıtımı pazarlanmasını gerçekleştirmek, %30.95'inin et ve süt ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasını gerçekleştirmek istediği tespit edilmiştir. Kadınların yöresel yemeklerin yapımı, tanıtımı ve pazarlanması, yöresel kıyafetlerin sergilenmesi konusunda kendilerini daha iyi görmekte oldukları anlaşılmaktadır. Bu durum yaşadıkları coğrafyaya hâkim oluşları o coğrafyanın tüm yöresel yemeklerine ve yöresel kıyafetlerine hâkim olduklarını onların tanıtılmasını istemekte olduklarını göstermektedir. Ayrıca kadınların büyük çoğunluğunun kendi yöresel değerlerini gelenek ve göreneklerini ön planda tuttuğu anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.37'de kadınların kooperatifte başkan olma isteği incelenmiştir.

Çizelge 5. 37. Kooperatifte Başkan Olma İsteği

İstek Durumu	Frekans	%
Evet	70	33.33
Hayır	140	66.67
Toplam	210	100.00

Kadınların %66.67'si kooperatife başkanlık yapmak istemediği,%33.33'ü başkan olmak istediği tespit edilmiştir. Kırsalda yaşayan kadınların çoğunluğunun kooperatife başkan olmak istememe durumunda kendilerinin aileleri tarafından normal yaşantılarında da geri planda tutulmaları ve genellikle söz sahibi olmamaları etkili olabilir. Bu durumda kadınların atılımcı ve önderlik özelliklerinin gelişmediği görülmektedir.

Çizelge 5.38'de kadınların kooperatiflere ortak olduklarında gösterebilecekleri başkanlık özellikleri incelenmiştir.

Çizelge 5. 38. Kadınların Kooperatif Başkanında Görmek İsteddiği Özellikler

Özellikler	Frekans	%
Sorumluluk alabilen	65	92.86
İkna kabiliyeti yüksek olan	47	67.14
Karar ve kriz yönetimini iyi yürütebilen	34	48.57
Ortaklarına destek veren	30	42.86
İletişim becerileri yüksek olan	22	31.43

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların %92.86'sı sorumluluk alabilen, %67.14'ü ise ikna kabiliyeti yüksek olan,%48.57'si karar ve kriz yönetimimi iyi yürütebilen, %42.86'sı ortaklarına destek veren, %31.43'ü iletişim becerileri yüksek olan başkan özelliği göstereceği tespit edilmiştir.

Çizelge 5.39'da kadınlar kooperatife ortak olsaydı kooperatifte pazarlamak isteyecekleri ürünlerin dağılımı incelenmiştir.

Çizelge 5. 39. Kadınların Kooperatifte Pazarlamak İsteyecekleri Ürünler

Ürünler	Frekans	%
Ev salçası	105	50.00
Yaprak	108	51.43
Ev ekmeği-yufka	96	45.71
Yaş toplanmış meyve sebze	83	39.52
Kuşburnu, pekmez vb.	88	41.90
Madımak	63	30.00
Ev yapımı turşu çeşitleri	54	25.71
Baharat çeşitleri	39	18.57
Kurutulmuş ürünler (biber, patlıcan vb.)	51	24.29
Süt ve süt ürünleri (peynir, çökelek, tereyağı vb.)	43	20.48
Baklagiller ve tahıl ürünleri	44	20.95
Köy yumurtası	23	10.95

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında kadınların %50.00'si ev salçası, %51.43'ü yaprak, %45.71'inin eve ekmeği-yufka ürünleri, %41.90'ı kuşburnu, pekmez vb. ürünleri, %30'u madımak, %25.71'i ev yapımı turşu çeşitleri, %24.29'u kurutulmuş ürünler (biber, patlıcan vb.), %20.95'i baklagiller ve tahıl ürünleri, %20.48'i süt ve süt ürünleri (peynir, çökelek, tereyağı vb.), %18.57'si baharat çeşitleri, %10.95'i köy yumurtası pazara sunacağı tespit edilmiştir. Kadınlar bulundukları bölge de yetişen tarımsal ürünlere göre bu ürünlerinden yapabilecekleri işleyebilecekleri ürünleri kooperatifte ürün pazarlamaya sunmak istemektedirler. Kadın kooperatiflerinin yaygınlaştırılması kadınların ekonomiye katkılarının görünür hale getirilmesi gerekmektedir.

Çizelge 5.40'da kadınlar kooperatife ortak olsalardı ürünlerini yurt dışına pazarlama isteği incelenmiştir.

Çizelge 5. 40. Kadınların Kooperatif Aracılığı İle Ürünlerini Yurt Dışına Pazarlama İsteği

Pazarlama İsteği	Frekans	%
Evet	89	42.38
Hayır	121	57.62
Toplam	210	100.00

Kadınların %57.62'si kooperatife üye olduklarında ürünlerini yurt dışına pazarlamak istemediği, %42.38'i ürünlerini yurt dışına pazarlamak istediğini tespit edilmiştir. Kadınların dışa kapalı olduğu ve bu konuda kendilerini sınırladıkları görülmekte olsa da yaklaşık yarıya yakın kadının cesaret gösterdiği görülmektedir.

Çizelge 5.41'te kadınların kooperatife ortak olan tanıdıklarının olma durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 41. Kadınların Kooperatiflere Ortak Olan Tanıdıklarının Olma Durumu

Tanıdık Olma	Frekans	%
Evet	61	29.05
Hayır	149	70.95
Toplam	210	100.00

Kadınların %70.97'sinin yani büyük bir çoğunluğunun kooperatife ortak olan tanıdığı olmadığı, %29.05'inin kooperatife ortak olan tanıdığı olduğu belirlenmiştir. Bu durum kadınların kooperatifler ile ilgili izlenimlerinin de sınırlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.42'de kadınların kooperatife ortak olan tanıdıklarının onları etkileme durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 42. Kooperatife Ortak Olan Tanıdıkların Kadınları Etkileme Durumu

Etkileme Durumu	Frekans	%
Evet	37	60.66
Hayır	24	39.34

*Kooperatife ortak tanıdığı olmayan kadınlar ele alınmamıştır.

Kadınların ortak tanıdıkları olan kadınların %60.66'sı tanıdık ortaklardan etkilendiği, %39.34'ünün etkilenmediği tespit edilmiştir. Kadınların kooperatife ortak olan tanıdıklarının sayısı arttıkça kadınların onlardan etkilenme oranının da artacağı söylenebilir.

Kooperatife ortak tanıdığı olan kadınlar ortaklardan olumlu ve olumsuz etkileşim halinde olabilmektedir.

Kadınların tanıdık ortaklardan olumlu olarak etkilenmesi ortak olan kişilerin kooperatifler hakkındaki bilgi sahibi olması bilinenleri etrafın anlatması ve kooperatife ortak olmalarındaki memnuniyetlerini dile getirmesiyle mümkündür.

Çizelge 5.43’de kadınların kooperatiflerden beklentileri olup olmama durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 43. Kadınların Kooperatiflerden Beklenti Durumu

Beklenti Durumu	Frekans	%
Evet	90	42.86
Hayır	120	57.14
Toplam	210	100.00

Kadınların %57.14’ünün kooperatiflerden beklentisi olmadığı, %42.86’sının kooperatiflerden beklentisi olduğu belirlenmiştir. Bu durum kadınların kooperatlflere yönelik beklentilerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.44’da kadınların kooperatiflerden beklentileri incelenmiştir.

Çizelge 5. 44. Kadınların Kooperatiflerden Beklentilerinin Dağılımı

Beklentiler	Frekans	%
Kooperatiflerden gelir elde etmek	63	70.00
Kooperatif aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine yardım etmek	60	66.67
Yöresel ürünlerin tanıtımını sağlamak	51	56.67
Tarımsal girdi sağlamak	30	33.33
Ürün pazarlamak	20	22.22

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında kadınların %70.00’sinin kooperatiflerden gelir elde etmek, %66.67’sinin kooperatif aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine yardım etme, %56.67’sinin yöresel ürünlerin tanıtımını sağlama, %33.33’ünün tarımsal girdi sağlama, %22.22’sinin ürün pazarlama beklentisi olduğu anlaşılmaktadır. Çiftçi kadınlar yapmış oldukları tarımsal faaliyetlerden yetiştirdikleri ürünlerden yola çıkarak kooperatiflerden tarımsal girdi sağlama beklentilerini de doğurduğu görülmektedir. Üretmiş oldukları ürünlerden de kooperatiflerden gelir beklemekte oldukları da anlaşılmaktadır.

Çizelge 5.45’de kadınların kooperatif çalışması görme durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 45. Kadınların Kooperatif Faaliyeti Görme Durumu

Kooperatif Faaliyeti Görme	Frekans	%
Evet	45	21.43
Hayır	165	78.57
Toplam	210	100.00

Kadınların %78.57’si kooperatif çalışması görmediği, %21.43’ünün ise kooperatif çalışması gördüğü tespit edilmiştir. Kadınların kooperatif faaliyeti görmesi kadınlarda merak uyandırıp benzer çalışmalar yapmaya, kooperatif faaliyetleri hakkında soru sorma araştırmalar yapma eylemini harekete geçirebilir.

Başaran ve Irmak (2022) çalışmasında kadınların %12.00’si kendine güven/başarmayı göstermek, %20.00’si sosyalleşmek/boş zamanlarını değerlendirmek, %30.00’u birlik/dayanışma içinde olmak, %10.00’u ürünlerini daha kolay satmak ve %28.00’i de para kazanmak aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla kooperatif faaliyeti içinde yer almaktadır ve kooperatiflerden bu beklentilerin karşılanmasını beklemekte oldukları tespit edilmiştir.

Yılmaz ve ark. (2019) çalışmasında kooperatif kurmayı düşünen kadınlara kooperatif kurulduğunda kooperatiften beklentileri sorulduğunda %61.9’u ürününü pazarlama,%54.2’si gelir elde etme ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olmanın çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 5.46’da kooperatif faaliyeti gören kadınların kooperatiflere katılma isteği incelenmiştir.

Çizelge 5. 46. Kooperatif Faaliyeti Gören Kadınların Kooperatiflere Katılma İsteği

Katılma İsteği	Frekans	%
Evet	33	73.33
Hayır	12	26.67

*Bu çizelgede kooperatif faaliyeti görmeyenler yer almamaktadır.

Çizelgeye bakıldığında kooperatif faaliyeti gören kadınların %73.33’ünün kooperatiflere katılma isteği artmış olduğu, %26.67’sinin ise kooperatif faaliyeti gördükten sonra kooperatiflere katılma isteğinin artmadığı belirlenmiştir. Kooperatifçilik faaliyetlerinin görülmesi deneyimlenmesi kadınlarda yeni şeyler üretme düşüncesini doğuracaktır.

Böylelikle kadınlar ortaya bir şeyler çıkarmak ve üretmek isteyerek kooperatiflere biraz daha yaklaşacağı düşünülmektedir.

Çizelge 5.47’da kadınların kooperatifler hakkındaki bilgi kaynakları incelenmiştir.

Çizelge 5. 47. Kadınların Kooperatifler Hakkındaki Bilgi Kaynakları

Bilgi Kaynakları	Frekans	%
Aile büyükleri	64	30.48
Tarım İl Müdürlüğü	25	11.90
TV programları	33	15.71
Yayın Elemanları	5	2.38
Komşular	45	21.43
Ziraat Mühendisleri	9	4.29
Eşleri	33	15.71
İlaç Gübre Bayileri	4	1.90
Bilgi kaynağı olmayanlar	96	45.71

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kadınların %30.48’i aile büyüklerinden bilgi aldıkları, %21.43’ünün komşulardan, %15.71’inin eşlerinden, yine %15.71’inin TV programlarından, %11.90’ının Tarım İl Müdürlüğünden, % 4.29’unun Ziraat Mühendislerinden, %2.38’inin Yayın Elemanlarından, %1.90’ının ilaç gübre bayilerden bilgi kaynağı olarak yaralandıkları belirlenmiştir. Kadınların %45.71’inin ise bilgi kaynağı olmadığı tespit edilmiştir.

Çiftçi kadınların çoğunluğunun aile büyüklerini bilgi kaynağı olarak görmeleri atadan gelen bilginin sağlam ve doğru olduğuna inanmalarına işaret etmektedir. Ayrıca bu durum ailelerde geleneksel yapının da hâkim olduğunu göstermektedir.

Doğan ve Atabay (2022) çalışmasında kooperatif ortağı kadınların %47,31’inin kooperatiften komşuları aracılığıyla, %58,60’ının akrabaları aracılığıyla ve %44,09’unun arkadaşları aracılığıyla haberdar olduğu tespit edilmiştir.

Kadınların çoğunluğu bilgi kaynağı olarak aile büyüklerinden ve komşulardan bilgi almaktadır. Bu durum kadınların bilgi kaynağı olarak çevresini seçtiği dış kaynaklara çok fazla yönelmediğini göstermektedir. Kadınların göstermiş olduğu bu tutumda yani yakın gördükleri kişilerden bilgi almalarında aile büyükleri ve komşularla daha iyi iletişim

kurmaları ve onlara sorular sorup bilgi edinmelerinde kendilerini daha rahat hissetmeleri yer almakta olabilir.

Çizelge 5.48’de kadınlara göre kooperatiflerin yarar sağlama durumu incelenmiştir.

Çizelge 5. 48. Kadınlara Göre Kooperatiflerin Yarar Sağlama Durumu

Yarar Sağlama	Frekans	%
Evet	117	55.71
Hayır	93	44.29
Toplam	210	100.00

Çizelge de kadınların 55.71’i kooperatiflerin yarar sağladığını düşündükleri görülürken,%44,29’u ise kooperatiflerin yarar sağlamadığını düşündüğü görülmüştür.

Kooperatiflerin yarar sağlayacağını düşünen kadınlar kooperatif ve kooperatif çalışmalarından az çok haberdar oldukları görülmüştür. Kooperatiflerle ilgili olumlu düşüncelerin çevrede konuşulmasıyla bunların kadınlar tarafından duyulması kadınlara kooperatiflerin yarar sağlayacağını düşündürmekte etkili olmuştur.

Çizelge 5.49’de kooperatiflerin kadınlara sağlayacağı yararların neler olduğu incelenmiştir.

Çizelge 5. 49. Kooperatiflerin Sağlayacağı Yararlar

Yararlar	Frekans	%
Kadınlar arası birlik beraberlik dayanışma sağlayacağı	92	78.63
Tarımsal faaliyetlerin ilerlemesine katkı vereceği	73	62.39
Yöresel ürünlerin tanıtımına yarar sağlayacağı	56	47.86
Üyelerin sosyal hayatta daha aktif hale geleceği	42	35.90
Topluma daha bilinçli bireyler oluşturulacağı	35	29.91
Kadın etkinliklerini arttıracacağı	32	27.35
Kadınların kendine olan güvenini arttıracacağı	26	22.22

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kooperatiflere yarar sağladığını düşünen kadınların %78.63’ü kadınlar arası birlik beraberlik dayanışma sağlayacağını düşündüğü, %62.39’unun tarımsal faaliyetlerin ilerlemesine katkı sağlayacağı, %47.86’sının yöresel ürünlerin tanıtımına yarar sağlayacağını düşündüğü tespit edilmiştir. Kadınların %35.90’ı üyelerin sosyal hayatta daha aktif hale geleceği

düşüncesindedir. %29.91'inin topluma daha bilinçli bireyler oluşturulacağı düşüncesindedir.%27.35'inin kadın etkinliklerini arttıracığı düşüncesinde olduğu %22.22'sinin ise kadınların kendine olan güvenini arttıracığı düşüncesinde olduğu anlaşılmıştır. Kadınlar kooperatiflerin birlik beraberlik ve dayanışmanın getirdiğini bunun için ortam sağladığını düşünmektedir. Kadınlar için gerekli olan birliktelik onlara farklı bakış açıları farklı fikirlerde ortak yol bulmayı sağlayacaktır. Birlik beraberlik dayanışma ilkeleri kadın kooperatiflerinin amaçları arasında yer almaktadır. Kooperatifler kadınlar tarafından tarımsal faaliyetlerini ilerletmesine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Kadınlar kooperatifleri tarımsal faaliyetler konusunda yardım alınabilecek bir yer ya da danışma niteliği taşıyan araç olarak da görmektedirler.

Çizelge 5.50'de kadın kooperatiflerinin gelişmesi için yapılması gerekenler konusundaki düşünceleri incelenmiştir.

Çizelge 5. 50. Kadın Kooperatiflerinin Gelişmesi İçin Yapılması Gerekenler

Kadın Kooperatiflerinin Gelişimi İçin Gerekenler	Frekans	%
Devlet desteği	172	81.90
Kadın kooperatiflerinin sayılarının arttırılması	71	33.81
Kooperatif üye sayılarının arttırılması	43	20.48
Kırsal kesimde yaşayanlara panel ve eğitimlerin arttırılması	46	21.90

*Bu soruya birden fazla cevap verilmiştir.

Kooperatiflerin gelişmesi için kadınların %81.90'ı devlet desteği olması gerektiğini düşündüğü tespit edilmiştir. Kadınların %33.81'i ise kadın kooperatiflerinin sayılarının arttırılması gerekli olduğunu, %20.48'i kooperatif ortak sayılarının arttırılmasını düşünmekte, %21.90'ı ise kooperatifçiliğin gelişmesi adına kırsal kesimde yaşayanlara panel ve eğitimler arttırılması gerektiğini düşünmektedir. Kadınların kooperatiflerin sayısının arttırılmasını istemesi kooperatiflerin çokluğunu görmek ve kooperatiflerin yaygınlaştırılması gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Kadınların bulunduğu bölgede kadınlar için kooperatif hakkında panel ve eğitimler verilerek de kadınlar bilinçlendirilmesi gerekmekte olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların eğitime katılması kooperatifler hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde etkileyip kooperatiflere ortak olan kadın sayısını arttırabilir.

Çizelge 5.51'de kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilke algıları incelenmiştir.

Çizelge 5. 51. Kadın Çiftçilerin Kooperatifçilik İlkeleri Algı Durumu

Kooperatifçilik ilkeleri		5	4	3	2	1	Ortalama
Gönüllü Ve serbest giriş	Ortakların eşit bir şekilde fikirini beyan etmesi	32.86	23.33	23.81	19.52	0.48	3.69
Ortağın demokratik yönetimi	Ortakların ekonomik gücüne göre hareket edebilmesi	26.19	27.62	23.81	22.38	0	3.58
Ortaliğin ekonomik katılımı	Ortakların bağımsız bir şekilde fikir beyan etmesi	11.43	23.33	29.05	29.05	7.14	3.03
Özerlik ve bağımsızlık	Kooperatifler ortaklarının ortak olmayanları bilgilendirmesi	21.90	25.71	22.38	28.10	1.90	3.38
Eğitim, öğretim, bilgilendirme	Kooperatiflerin ortakları kooperatifler hakkında bilgilendirmesi	20.00	30.00	22.86	25.71	1.43	3.41
Kooperatifler arası iş birliği	Kooperatifler arasında ortakların iş birliği	22.38	27.14	23.33	24.76	2.38	3.42
Toplumsal sorumluluk	Ortakların kooperatifler için sorumluk taşıması	22.86	23.81	25.71	25.71	1.90	3.40

* (5:Kesinlikle katılıyorum, 4:Katılıyorum, 3:Kararsızım, 2:Katılmıyorum, 1:Hiç Katılmıyorum)

Kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkelerini algılama ve kooperatifçilik ilkelerine ne kadar katıldıklarının düzeyini ölçme amacıyla likert ölçeğinden yararlanılmıştır.

Kadın çiftçilerin kooperatifçilik ilkeleri konusundaki algıları incelendiğinde, tüm ilkeler kararsızlık noktasında odaklanmıştır. Bu durum kadınların kooperatifçiliğe ilişkin mesafeli bir duruşları olduğunu göstermektedir. Kadınların kooperatiflere mesafeli duruşunda yaşadıkları bölgede kooperatiflerin bulunmamasının da etkisi olduğu söylenebilir. Kooperatife ortak olan

tanıdıkların az olması ya da hiç olmaması da buna etkili olabilmektedir. Aynı zamanda bilgi yetersizliği önemli bir faktördür.

Kadınların kooperatifçilik ilke algılarında eğitim öğretim, bilgilendirme ilkesine %50.00 oranında katıldıkları, gönüllü ve serbest giriş ve ortağın demokratik yönetimi ilkelerine ise %50.00'nin üzerinde katıldıkları görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında kadınların kooperatifçilik ilkelerine katıldıkları görülmüştür. Katılmıyorum düşüncesinde olanların az olduğu görülmektedir. Kadınlar kooperatifçilik ilkelerini düşünce olarak tasarlayabildikleri anlaşılmaktadır. Bu da bir kadın kooperatifi kurulduğunda kadınların kooperatife yakın durabileceğini de gösterebilir.

5.4.Kadınların Kooperatiflere Ortak Olma İsteğini Etkileyen Faktörlere İlişkin Yapılan Çoklu Doğrusal (linear) Regresyon Modeli Analiz Sonuçları

Araştırmada kadın üreticilerin kooperatiflere üye olma isteğine etki ettiği düşünülen çok sayıda değişken regresyon analizine dâhil edilmiş ve Backward yöntemi kullanılarak en uygun modelin seçilmesi sağlanmıştır. Yapılan analizler sonucu sadece anlamlı değişkenlerin yer aldığı modele çalışmada yer verilmiştir. Araştırmada her bir değişken kodlanmıştır ve bu kodlama:

Y= Kadınların kooperatife üye olma isteği; ÜOS,

X₁:Kadınların öğrenim durumu; ÖD,

X₂:Kadınların çocuk sayısı; ÇS,

X₃: Aileye ait arazi miktarı; AAD,

X₄:Kadınların kooperatiflerde aktif olarak görev alma durumları; AGD,

X₅:Kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesi; KKÖ,

X₆:Kadınların kooperatif başkanında görmek istedikleri özelliklerden sorumluluk; S,

X₇:Kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından İl Tarım Müdürlükleri; İTM

X₈: Televizyon; TV

X₉:Komşuları; BK

X₁₀:Kadın kooperatiflerinin gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında gelen devlet teşviki; DT olarak kodlanmıştır. Bu modele ilişkin çoklu doğrusal regresyon denklemi aşağıda verilmiştir.

$$Y = 0,984 - 0,066 X_1 - 0,062 X_2 - 0,002 X_3 + 0,476 X_4 + 0,160 X_5 + 0,02 X_6 - 0,197 X_7 - 0,062 X_8 - 0,159 X_9 - 0,052 X_{10}$$

Çizelge 5. 52. Değişkenlere ait pearson korelasyon katsayıları

	ÜOS	ÖD	ÇS	AAD	AGD	KKÖ	S	İTM	TV	BK
ÖD	-,305**									
ÇS	,154*	-,596**								
AAD	,232**	,078	,029							
AGD	,606**	-,289**	,269**	-,223**						
KKÖ	,428**	-,186**	,247**	-,162*	,538**					
S	-,313**	,228**	-,250**	,121	-,455**	-,499**				
İTM	-,213**	,322**	-,384**	,029	-,116	-,198**	,136*			
TV	-,178**	,196**	-,123	,088	-,150*	-,116	,135*	,124		
BK	-,237**	,056	-,091	,102	-,184**	-,077	,127	,059	,093	
DT	-,099	,588	-,032	,043	-,110	-,126	,154*	-,056	-,001	-0,026

*%5 düzeyinde anlamlılığı, **%1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Çoklu doğrusal regresyon modelinde, bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonun yüksek olmama ($r < 0.7$) şartı sağlanmış ve değişkenler arasında yüksek ilişki bulunmamıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre kadınların kooperatiflere üye olma istekleri ile çocuk sayısı, aileye ait arazi miktarı (da), kadınların kooperatiflerde aktif görev almaları, kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesi arasında pozitif yönde bir ilişki mevcut iken öğrenim durumu, kadınların kooperatif başkanında görmek istedikleri özelliklerden sorumluluk, bilgi kaynaklarından İl Tarım Müdürlükleri, Televizyon ve Komşuları ile olarak kadın kooperatiflerinin gelişmesi için yapılması gerekenlerin başında gelen devlet teşviki arasında ise negatif yönde bir ilişki söz konusudur. Kadınların kooperatife üye olma istekleri ile devlet teşviki hariç diğer tüm değişkenler %1 ve %5 düzeyinde anlamlıdır.

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin denkleme regresyon denilmektedir. Çalışmada çoklu doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır ve değişkenlerin belirlenebilmesi adına backward elimination yöntemi ile uygun model seçimi yapılmış ve bağımlı değişkene etki eden bağımsız değişkenler belirlenmiştir. Elde edilen değişkenler ile tekrar enter yöntemi kullanılmış ve standart çoklu doğrusal regresyon modeli uygulanmıştır.

Çizelge 5. 53. Değişkenlere ait çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Değişken	Regresyon Katsayısı	Regresyon Katsayısı St. Hata	St. Regresyon Katsayıları (BETA)	VIF Değeri	t	p
C	0,984	0,216			4,560	0,000
ÖD	-0,066	0,023	-0,194	1,670	-2,863	0,005
ÇS	-0,062	0,023	-0,183	1,741	-2,651	0,009
AAD	-0,002	0,002	-0,064	1,083	-1,175	0,241
AGD	0,476	0,068	0,470	1,650	6,985	0,000
KKÖ	0,160	0,077	0,139	1,647	2,069	0,040
S	0,025	0,068	0,023	1,470	0,366	0,715
İTM	-0,197	0,089	-0,129	1,228	-2,212	0,028
TV	-0,062	0,074	-0,045	1,066	-0,839	0,402
BK	-0,159	0,065	-0,131	1,055	-2,431	0,016
DT	-0,052	0,069	-0,040	1,040	-0,747	0,456
Örnekleme Sayısı						210
R						0,673
Adjusted R Square						0,426
Varyans Analizi (F)						16,500
Anlamlılık Katsayısı						0.000

Varyans analizi sonuçlarına göre çoklu doğrusal regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır ($F=16,500$; $p<0.000$).

Analizde kullanılan ÖD, ÇS, AGD, KKÖ, İTM, BK değişkenleri anlamlı ($p<0,05$) iken AAD, S, TV, DT değişkenleri anlamsız ($p>0,05$) bulunmuştur. Değişkenlerden ÖD, ÇS, İTM ve BK anlamlı bir ilişki içerisindedir ancak kooperatife üye olma istekliliğini ters yönde etkilemektedir. Modele katkısı en fazla olan bağımsız değişken AGD (0,470) iken modele en az etkisi olan bağımsız değişken S değişkenidir (0,023). Ayrıca bağımsız değişkenlerin VIF değerleri 10'dan küçük olduğu için modelde çoklu doğrusal bağlantı sorununa rastlanılmamıştır.

Elde edilen sonuçlara göre bağımsız değişkenler sıfır değerinde olsa bile kadınların kooperatife üye olma istekliliği 0.984 birime sahiptir (sabit katsayı). Kadınların kooperatiflerde aktif olarak görev alma durumlarındaki bir birimlik artış 0,476 birimlik, kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesindeki bir birimlik artış 0,160 birimlik, kadınların kooperatife üye olma isteklerinde artış sağlamaktadır.

Kadınların öğrenim durumundaki bir birimlik artış 0,066 birimlik, kadınların çocuk sayısındaki bir birimlik artış 0,062 birimlik, kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından Tarım İl Müdürlüklerinin bir birimlik artışı 0,194 birimlik, yine kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından komşuların bir birimlik artış 0,159 birimlik, kadınların kooperatiflere üye olma isteklerinde azalışa neden olmaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada kadın çiftçilerin kooperatiflere olan bakış açılarının değerlendirilmesi, kooperatiflere katılma isteklerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve kadın üreticilerin sosyo-ekonomik yapıları ortaya konulması gibi unsurları ele alınmıştır.

Araştırmada; Tokat İli Merkez İlçede Kadın Çiftçilerin Tarımsal Kooperatiflere Katılma İsteklerini Etkileyen Faktörler ortaya konulması amacıyla belirlenen 21 köyden toplam 210 çiftçi kadınla görüşmeler sağlanmıştır. Araştırmada bulunan bazı önemli sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Araştırma bölgesindeki kadınların yaş aralığının %28.10'unun 26-35 yaş aralığında olduğu, kadınların öğrenim durumunun %37.62'sinin ortaokul mezunu, % 87.62'sinin evli, % 90.48'inin çocuk sahibi olduğu ve araştırma bölgesinde ailelerin çocuk nüfusunun çoğunlukla 3-4 arasında çocuk sayısına değişiklik olduğu saptanmıştır. Kırsal alanda yaşayan kadınların hane geliri %29.52'lik oranla 5.000-7.500 TL arasında olduğu olarak belirlenmiştir.

Kadınların %76.19'unun yani büyük çoğunluğunun kendine ait geliri olmadığı, kendine ait geliri olan %23.81'lik kısmının kendine ait geliri olduğu gözlemlenmiştir. Kendine ait geliri olan kadınların %10.48'inin günlükçü olarak köyde çalışarak gelir elde ettikleri belirlenmiştir. Kadınların büyük çoğunluğunun kendine ait gelirlerinin olmamasında kırsal da eşler ve aile büyükleri tarafından halen daha hüküm sürmekte olan kadının işi ev, çocuk bakımı vb. gibi işler olduğunun düşünülmesidir. Kırsal alanda hâkim olan düşünce “Kadın evinde ev işlerini yapar” anlayışıyla kadının dışarda çalışması uygun görülmemektedir. Kadınların %82.86'sının eşlerinden kaynaklı sosyal güvencesi vardır.

Hanelerin %91.43'ünün bitkisel üretim, %49.52'sinin hayvansal üretim yaptığı ve %48.10'unun ise hem bitkisel hem de hayvansal üretim yaptığı görülmüştür. Köylerde %6.19'luk oranla tarımsal faaliyet göstermeyen ailelerde bulunmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan köylerde kuru tarımda çoğunlukla buğday, arpa ve nohut, sulu tarımda ise mısır, şeker pancarı ve domates ürünlerin üretimi yapılmaktadır.

Kadınların %86.19'unun tarımsal faaliyetlerde söz sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Buradan tarımsal faaliyetlerin her aşamasında yer alan ve büyük emek harcayan kadınlara tarımsal faaliyetlerde söz hakkı tanınmadığı anlaşılmaktadır. Kadınların %53.81'i yarısından fazlası söz sahibi olmayı istemekte oldukları gözlemlenmiştir.

Kırsal alanda yaşayan ailelerin büyük çoğunluğu (%41.43) büyükbaş hayvancılıkla uğraşmaktadır. Hayvancılıkla uğraşan alilerde kadınlarında hayvancılık faaliyetlerinde yer aldığı bilinmektedir. Kadınlar hayvancılık faaliyetlerinde yer alıyor olmasına rağmen çalışmada elde edilen verilerde kadınların %41.90'ının yani yarısına yakının hayvansal üretimde söz sahibi olmadığı belirlenmiştir. Bu durum kadınların sadece onların üzerinde olan hayvan bakımı, sağımı, beslenmesi gibi sorumluluklarını yerine getirdiklerini ama hayvansal üretimle ilgili herhangi bir kararda rol oynayamadıklarını göstermektedir.

Kadınların tarımsal üretimde yer almaktan memnun olma durumu çalışmada incelendiğinde kadınların %50.95'inin memnun olduğu, %49.05'inin tarımsal üretimde yer almaktan memnun olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumda kadınlar yarı yarıya ayrılmış gözükmemektedir.

Kadınların tarımsal üretimde yer almaktan memnun olamama nedenleri incelendiğinde %40.48'inin insan iş gücü yetersizliğinin fazla olmasından kaynaklı, %26.67'sinin ise ev işleri çocuklar ve diğer işlerle sadece kendilerinin uğraşmasından dolayı tarımsal üretimde yer almaktan memnun olmadığı dile getirilmiştir.

Kadın çiftçilerin %38.57'si tarımsal ürünleri kendi pazarlarken, %61.43'ü tarımsal ürünleri kendileri pazarlamamaktadır. Kendi ürünlerini kendisi pazarlayan kadınların pazarladıkları ürünlerden en fazla olanı %22.86 tahıl grubu olarak belirlenmiştir. Çiftçi kadınların %35.71'i ürünlerini köy yerinde yaşayan komşulara, akrabalara elden satış yaparak pazarladıkları tespit edilmiştir.

Buradan yola çıkarak kırsalda yaşayan kadınların belli ürünleri, kendi olanaklarıyla kendi çevresine satış yaptığı, köy dışındaki pazar alanlarına ya da farklı pazar alanlarına açılmadıkları anlaşılmaktadır.

Kadınların %28.57'si bu ürünlerden elde ettikleri gelirleri çocukları için harcamaktadır. Çiftçi kadınların tarımsal ürünleri pazarlama konusunda kendilerine kaynak olarak %51.90 oranında aile büyüklerini, %39.05 oranla da eşlerini tercih ettikleri görülmüştür.

Kadınların %40.48'ine göre kooperatifçiliğin tanımı “bireylerin toplanarak kurduğu kuruluş” olduğu ifade edilmiştir. Kadınların % 23.33'ünün ise kooperatifçilik tanımı hakkında bir fikri olmadığı tespit edilmiştir.

Kadınların %88.57'sinin kooperatifler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmüştür. Kadınlara kırsal alanda kooperatif kuruluşları, kooperatiflerin amaçları, ne iş yaptıkları hakkında eğitim alamadıkları için ya da kooperatiflerle ilgili herhangi bir çalışmaya katılmadıkları başka köylerde, ilçelerde kooperatif ziyaretlerinde bulunamadıkları için kooperatifler hakkında yeterli bilgiye sahip değildir.

Kırsal alanda yaşayan kadınların %55.24'ünün kooperatiflere ortak olmak istediği, %44.76'sının ise ortak olmak istemediği tespit edilmiştir.

Çalışmada kooperatiflere ortak olmak isteyen kadınların ortak olma istekleri incelenmiştir. Kadınların büyük çoğunluğunun %77.59'nun, birlik beraberlik ve dayanışma içinde çalışmayı sevmesinden kaynaklı kooperatiflere üye olmak istemektedirler. Üye olmak istemeyen kadınların büyük çoğunluğunun %68.09'nun ise kooperatifleri zaman kaybı olarak düşündükleri tespit edilmiştir.

Kooperatiflere üye olmak istemeyen kadınların büyük oranla sebebinin zaman kaybı olarak görülmesinde kadının ev işleri çocuk bakımı ve tarımsal faaliyetlerle kendi başına uğraşmasından dolayı çok fazla zamanları kalmadığı görülmektedir. Aile içinde de kadın bu işlerden başka bir işle uğraştığı görülürse zaman kaybedileceği ve diğer işlerin aksayacağı gibi düşünce yapısı hâkimdir. Ailenin bu düşüncesi kadının beyininde de yer edinmiştir. Kendi işleri dışındaki faaliyetler zaman kaybı olarak görülmektedir.

Kadınların %60.95'inin ailesi kooperatiflere katılmasına destek vermeyeceği ve kadınların %59.52'sinin kooperatiflerde aktif olarak görev alamayacağı belirlenmiştir.

Aile her zaman insan için önemli bir unsurdur. Kırsal alanda ise bu biraz daha önem taşımaktadır. Çünkü kırsal kesimde çekirdek aile çok görülmemekte onun yerine daha çok

geleneksel aile türü yani eşin annesi babası, kardeşlerinin olduğu büyük aile tipi görülmektedir. İç içe yaşam bireylerin birlikte karar almasını birlikte hareket etmesini meydana getirmektedir. Kadınlar aile bireylerinin çoğunluğundan onay ve destek göremediklerinde alacakları karar ya da yapmak istedikleri faaliyetlerden geri çekilebilmektedir. Kadınlar kırsal alandaki kendilerine yüklenen iş yoğunluğundan dolayı da kooperatiflerde aktif rol oynayamayacaklarını düşünmektedirler.

Kadınların yaşadıkları bölge de kooperatifler bulunmamaktadır. Kadınların % 55.24'ü yaşadığı köye kooperatif açılmasını isteği belirlenirken, %44.76'sının ise kooperatif açılmasını istemediği belirlenmiştir.

Kadınların büyük bir çoğunluğu %75.24'nün kooperatiflere önderlik edemeyeceğini dile getirmiştir. Kadınların kooperatif kurulmasında öncülük edemeyeceği örgütlenmeyi başlatma cesaretinin olmadığı gözlemlenmiştir. Kırsal alanda kadınların her konuda geri planda tutulması, genellikle bir karar alımında söz hakkının ya da tercih hakkının olmaması da bu durumu etkilemektedir.

Kadınların %59.05'i kooperatiflere ortak olma durumunda yöresel yemeklerin yapımı, tanıtımı ve pazarlanmasını gerçekleştirmek istedikleri tespit edilmiştir.

Üretici kadınların kooperatiflerde yetiştirmiş olduğu ürünler genellikle yaprak, ev salçası, ev ekmeği - yufka pazarlamak istedikleri belirlenmiştir.

Kadınların çok az bir kısmının %26.19'nun kooperatife ortak olan tanıdıkları olduğu belirlenmiştir. Kadınların kooperatife üye olan tanıdıklarının fazla olması onlardan görerek ve onların yapmış oldukları çalışmaları duyup öğrendiklerinde bu insanlar kadınları daha çok etkileyebilirdi.

Kadınların %42.86'sının kooperatiflerden beklentisi bulunmaktadır. Beklentisi olan kadınların %30.00'unun beklentisi kooperatiflerden gelir elde etmektir.

Kadınların kooperatifler hakkındaki bilgi kaynakları %30.48'lik oranla aile büyükleri olduğu tespit edilmiştir. Kadınların kooperatifçilik alanında bilgi kaynağı yine tarımsal ürünleri pazarlama konusunda kendilerine bilgi kaynağı olarak gördükleri aile büyükleri

olduğu görmekteyiz. Anlaşıldığı üzere kırsal alanda büyüklerin sözleri kadınlar için çok büyük önem taşımaktadır.

Kadınların %55.71'i kooperatiflerin yarar sağlayacağını düşünmektedir. Kooperatiflerin yarar sağlayacağı düşüncesinde olan kadınların %43.81'i kadınlar arası birlik beraberlik dayanışma sağlayacağı düşüncesinde olduğu belirlenmiştir. Kooperatiflerin gelişmesi için kadınların %81.90'ı devlet teşviki olması gerektiği kanısında oldukları görülmüştür. Kadınların yarısından fazlasının kooperatiflerin yarar sağlayacağını düşünmesi kooperatiflere olan bakış açılarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir. Ayrıca kadınların bu yararın büyük oranla birlik beraberlik dayanışma sağlayacağını düşünmeleri kadınların kendi arasında birlik beraberlik kurmaya, aynı alanda yoğunlaşmak istediklerine, bir şeyleri paylaşmak, kadın kadına birbirlerini anlamak, dinlemek, sorunlara çözüm bulmak istediklerine de işaret etmektedir.

Böylelikle kadınlar bulunmuş oldukları kırsal alanı daha da güzelleştirmek, yaptıkları işledikleri ürünleri birlik beraberlik içerisinde yapmak ve bölgelerine ait ürünlerin tanıtılmasına da olanak sağlayabilirler.

Çalışmada, değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkinin belirlenmesi amacıyla çoklu doğrusal (linear) regresyon modeli uygulanmıştır. Bu modelde tek bağımlı değişkenin birden fazla birbirinden bağımsız (korelasyon değeri 0 ya da 0'a yakın) açıklayıcı değişken ile arasındaki ilişki incelenmiştir.

Analiz sonucuna göre bağımsız değişkenler sıfır değerinde olsa bile kadınların kooperatife üye olma istekliliği 0.984 birime sahiptir (sabit katsayı). Kadınların kooperatiflerde aktif olarak görev alma durumlarındaki bir birimlik artış 0,476 birimlik, kadınların kooperatiflerin kurulmasına önderlik edebilmesindeki bir birimlik artış 0,160 birimlik, kadınların kooperatife üye olma isteklerinde artış sağladığı görülmüştür.

Kadınların öğrenim durumundaki bir birimlik artış 0,066 birimlik, kadınların çocuk sayısındaki bir birimlik artış 0,062 birimlik, kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından Tarım İl Müdürlüklerinin bir birimlik artışı 0,194 birimlik, yine kadınların kooperatif hakkındaki bilgi kaynaklarından komşuların bir birimlik artış 0,159 birimlik, kadınların kooperatiflere üye olma isteklerinde azalışa neden olmaktadır.

Sonuç olarak araştırma bölgesindeki üretici kadınların yarısının kooperatiflere katılma isteği gözlemlenirken, yarısına yakınının ise kooperatiflere katılma istediğinin olmadığı

sonucuna varılmıştır. Kooperatiflere katılmayı istemeyen kadınların çoğunluğunun kooperatiflere zamanı olmadığı belirlenmiştir.

Kadınların kırsal alanda birçok işle ilgilenmesi zaman harcamaları kendilerine de zaman ayıramadıkları gözlemlenmiştir. Ev işleri, çocuk bakımı ve bahçe işleriyle uğraşan kadınlar kooperatiflere ayıracak zamanları olmadığını dile getirmektedir.

Kadınlara ev işi çocuk bakımı gibi işlerde eşleri ya da aile büyükleri yardım edip iş bölümü yapılıyor olsa kadınların iş yükü daha da hafiflemiş olur ve böylelikle iş yükü hafifleyen kadınlar kooperatifler gibi faaliyetlere katılabilir. Kadınların eşlerinden, ailelerinden böyle bir yardım bekledikleri gözlemlenmiştir.

Kooperatiflere katılma isteği olan kadın üreticilerin birçoğunun da bir kooperatif kurulmasında önderlik edemeyeceği kanısına varılmış olup bunun nedenin ise kadınların kırsal alanda hep geri planda oldukları görülmüştür. Kadınların geri planda tutulması, söz sahibi olamaması önderlik ruhunun ön plana çıkmasını engellemektedir. Aynı zamanda önderlik ruhunun geri planda kalmasıyla kadınlar hiç bir konuda ilk adımı atamadıkları gözlemlenmiştir. Kendilerinin farkında olamayıp yeteneklerini yapabileceklerini gösterememektedirler.

Kadınlar aktif olarak bir uğraşın içinde yer almalıdır. Bu uğraş hem kendileri için yararlı hem de toplum için yararlı olması bakımından kırsal alanda kooperatifçiliği çağrıştırmaktadır. Yapılan araştırmada kırsal kesimde kadınların kooperatiflere ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir. Kadınların tarımsal üretimde yapmış oldukları bitkisel ve hayvansal ürünler, kendi elleriyle örmüş oldukları yöresel örgüler, yöresel kıyafetler, bulundukları bölgedeki komşuluk ilişkileri, birlik beraberlik ve dayanışma istekleri bir kooperatif çatısı altında toplanmalıdır. Kadınlar rahatlıkla, çekinmeden kendilerinden emin bir şekilde biz kooperatif kurulmasını istiyoruz ve kooperatifler de görev almak istiyoruz diyebilmelidir. Aktif olarak kooperatiflerde yer alacak üretici kadınların olması için de aile desteğinin, özellikle eş desteği ve kendine özgüvenlerin olması gerektiği anlaşılmıştır. Yetkili kurum ve kuruluşların daha çok kadın kooperatifçiliğe gereken önemi gün geçtikçe artırılması gerektiğinin, aktif kooperatif sahiplerinin reklam ve dijital platformlarda ön plana çıkarak kadın üreticilere teşvik etmesi gerekmektedir.

Öneriler:

Kadınların hemen kooperatiflere ortak etmek yerine kooperatif gibi çalışmalar düzenlenerek kadınlar kooperatiflere yakınlaştırılmalıdır.

Kadınlarla anketler yapılmalı ve nasıl bir kooperatifin içinde yer almak istedikleri belirlenmeli

Kadınların ihtiyaçlarına isteklerine beklentilerine yönelik olan kooperatiflerin açılması sağlanmalı

Kırsalda yaşayan ailelerle birebir görüşülüp kadın kooperatiflerinin yararlarının aile fertlerine anlatılmalı ve aile bireylerinin kadınlara destek vermesi sağlanmalı

Kadınlara yaşamını sürdürdükleri köylerde Tarım ve Orman il müdürlüklerini tarafından personeller tarafından kooperatiflerle ilgili eğitim paneller ve seminerler arttırılarak devam edilmeli,

Yaşadıkları bölgede kooperatif bulunmayan kadınlara kooperatiflerin tanıtımı amacıyla yakın çevrelerde yer alan kooperatiflere gezi ve ziyaretlerin düzenlemesi,

Kadınlara yurt dışında yapılan tarım ve kooperatifçilik etkinliklerine katılmaları için olanak sağlanmalı,

Kadınların kooperatifler hakkında daha çok bilgi sahibi olması için TV de yayınlanan tarım programlarının içerikleri arttırılması, dijital platformları takip edilmesi,

Şuanda aktif olan kadın kooperatiflerinin kurucuları ile köy muhtarları veya köyde yaşayan önder çiftçiler tarafından kooperatif tanıtım programları düzenlemeli,

Kırsal alanda yaşayan kadınlara kooperatifçilik yayımı yapılmalıdır.Kadınlara kooperatifler hakkında bilgi alabilmeleri ve aklına takılanları sorabilmeleri için kırsal alana haftada ya da ayda bir kadın tarımsal danışman tayin edilmeli. Araştırma bölgelerindeki köylere daha önce yapılan kooperatiflerinin broşür ve dergilerin dağıtılması sağlanmalıdır.

7. KAYNAKÇA

- Acar, İ., ve Yıldırım, İ. (2000). Mandıra İşleten Dönerdere Tarımsal Kalkınma Kooperatifine Ortak İşletmelerin Ekonomik Analizi. Yuzuncu Yıl University Journal Of Agricultural Sciences, 10(1), 61-70.
- Adak, N. (2010). Kırsal Kadın ve Çevre, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa, s. 661-667.
- Aksoy, A. D. ve Günay, G. (2018). “Türkiye’de Kadın Kooperatifçiliği”. Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 53 (1), 77-90.
- Aktaş, P. A. M. (2007). Türkiye’de Kadın Sağlığını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler ve Yoksulluk . Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi , 12 (12) , - . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21107/227324>.
- Alpar, R. (2016). Çoklu Doğrusal Regresyon Çözümlemesi. Spor, Sağlık ve Eğitim Bilimlerinde Örneklerle Uygulamalı İstatistik ve Geçerlik-Güvenirlik. Detay Yayıncılık, Ankara, 285-304.
- Anonim (2021). Tokat Tarım ve Orman İl Müdürlüğü , Tarım İstatistikleri 2021.
- Anonim (2021a). Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik İlkeleri 2021. <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/kooperatifcilik-ilkeleri>
- Anonim (2021b). Ticaret Bakanlığı , Uluslararası Kooperatifler Birliği. <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/kooperatifler-hakkinda-bilgiler/kooperatifcilik-ilkeleri>
- Anonim (2021c). Türk Dil Kurumu , <https://sozluk.gov.tr>
- Anonim (2022). Ticaret Bakanlığı. Tokat Ticaret İl Müdürlüğü, Kadın Kooperatifleri Raporu 2022.
- Anonim (2023). İzmir Valiliği, Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Kooperatif ve Kooperatifçiliğin Tanımı. <https://izmir.csb.gov.tr/kooperatif-ve-kooperatifciligin-tanimi-i-1529> .
- Arı, A. ve Önder, H. (2013). Farklı Veri Yapılarında Kullanılabilecek Regresyon Yöntemleri. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 28(3), 168-174.
- Ataseven, Z. Y. (2018). Türkiye’de Tarım Politikalarında Kadının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında İncelenmesi: Çay Yetiştiriciliğinde Kadının Yeri. Ankara Üniversitesi, FBE, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Aydın, R. ve Atılğan Yaşa, A. (2019). Türkiye’de Tarım Kredi Kooperatiflerinin Mali Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (14) , 352-368.
- Bastida, M., Pinto, L. H., Oliveira Blanco, A., ve Cancelo, M. (2020). Female Entrepreneurship: Can Cooperatives Contribute To Overcoming The Gender Gap? A Spanish First Step To Equality. Sustainability, 12(6), 1-17.
- Başaran, H. ve Irmak E. Devrek’te Yerel Ürün Üretimi Ve Yerelde Kadın Girişimciliğinde Kooperatiflerin Yeri. Ahi Evran Akademisi, 3 (1) , 19-31.

- Başaran, H., Birinci, S., Emiroğlu, M., Özsera, B., & Uçan, I. (2015). Yeniden Yapılanma Döneminde Tarımsal Kooperatifçilik. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5d41e48b13b87639ac9e02df/cb1dc31589fb9d8e9d79a508de59be8b.pdf> Son Erişim Tarihi, 15, 2021.
- Bouhazzama, M., ve Guenaoui, A. (2020). The Moroccan Women's Cooperative In Response To Lasting Impacts: Social Cohesion, Solidarity And Inclusion. *International Journal Of Management*, 11(5).
- Can, B. A., Engindeniz, S., ve Can, O.(2017). Kırsal Kalkınmada Kooperatiflerin Rolü Ve Önemi; Ss Çavuşlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği .
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd Ed.). Hillsdale, NJ: Lawrance Earlbaum Associates.
- Dağdemir, V. (2004). "Bayburt İli Kop ve Burnaz Dere Havzalarında Arıcılık Yapan İşletmelerin Genel Durumu ve Kooperatifleşmeye Bakış Açısı," *Türk kooperatifçilik Kurumu, Üçüncü Sektör Kooperatifçilik*, no.146, pp.102-111.
- Doğan, H. G. ve Atabay, A. A. (2022). Tarımsal Kalkınma Kooperatifleri ve Kadın Ortaklar Etkileşimi (Bursa İli Örneği) . *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi* , 11 (2) , 219-235 .
- Doğan,O.2021. Act Human. Sosyal Dayanışma Ekonomisi İçin Güçlü Kooperatifçilik Raporu. İngev (İnsani Gelişme Vakfı). http://ingev.org/Sosyal_Dayanisma_Ekonomisi_icin_Guclu_Kooperatifcilik_Sunumu.pdf . (Erişim Tarihi :17.08.2023) .
- Duguid, F., Ph.D. Durutaş, G., ve Wodzicki, M. (2015, Aralık). Türkiye’de Kadın Kooperatiflerinin Mevcut Durumu. USA: The World Bank.<https://documents.worldbank.org/curated/en/683371485321510204/pdf/112242-WP-PUBLIC-Rapor-ENG.pdf> (12 Ocak 2020).
- Emiroğlu M. 2012, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Dünyada Başarılı Kooperatifçilik Uygulamaları Ankara s.4.
- Erdoğan, Z. (2021). Eşikler Ve Değerler Bağlamında Kırsalda Kadın Örgütlenmeleri: Bursa Üreten Kadın Dernekleri Federasyonu Örneği. *Planlama*, 31(1), 63 - 77. 10.14744/Planlama.2020.46794.
- Etiler, N. (2011). Tarımda Kadın Emeline Kısa Bir Bakış. *Ttb Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi*, 11(39), 27-30.
- Everest, B. , Kılıç, M. ve Güngör, D. (2022). Kadın Çiftçilerin Kooperatifçilik Farkındalıkları ve Tarımsal Kooperatif Yönetimine Katılma İstekleri: Bir Örnek Olay Araştırması . *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* , 10 (1) , 77-86 . DOI: 10.33202/comuagri.953933.
- Everest, B. ve Yercan, M. (2016). Kooperatif Ortaklarının Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları Üzerine Bir Araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 53 (1) , 67-73. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/zfdergi/issue/17213/179877>
- Everest, B. , Yavaş, A. , Tatar, E. , Acar, İ. ve Çakar, F. (2019). Çiftçilerin kooperatifçilik eğitimi alma isteğini etkileyen faktörler: Çanakkale ili örneği. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 34 (1) , 40-46.
- Gümüsoğlu, F. (2012). Kadınların Toplumsal Alanda Güçlenmesine Bir Örnek: “Yağlar Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi” . *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 0 (10) , 0- .
- Irgat, H. (2022). Ankara'da faaliyet gösteren kadın girişimci kooperatifleri üzerine bir araştırma.

- İrmiş, A., Çoban, H. Ve Başol, S. (2016). “Kırsal Girişimcilik: Tarihten Günümüze Yatağan Örneği”, International Conference On Eurasian Economies.
- Kalkiner, N. (2010). Tarımda Kadın Ve Göç: Toplumsal Mı? Ekonomik Mi? Toplum Ve Hekim. 25(4):265- 75.
- Kantar, M. (1999). Girişimcilik Ve Kırsal Kadınlar. Tarım Ekonomisi Dergisi, 4(1 Ve 2), 29-42.
- Karakuş, G. (2022). Kadın Kooperatiflerinin Kadınların Güçlendirilmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasındaki Rolü. Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi, 9 (1) , 247-259.
- Kaya, T. E., ve Atsan, T. (2012). Rural Women's Socio-Economic Status And Future Expectations (The Case Of Tra1 Region). Turkish Journal Of Agricultural Economics, 18(1), 1-11.
- Kılıç, S. ve Aydoğan, E. (2022). Türkiye’de Kooperatifçilik ve Toplumsal Kalkınmadaki Rolü. Atatürk Dergisi, 11 (2) , 45-50. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad/issue/74632/1226979>
- Kızılaslan, N. (1997). Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma.(Doktora Tezi),Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Tokat.
- Köse, Z. Kırsal Kalkınmada Tarımsal Kooperatifçiliğin Rolü Üzerine Bir İnceleme. Gaziantep Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 33-42.
- Köseoğulları, G. (2010). Kırsal kadın ve katılımcılık; Tekirdağ ili Karacaklıavuz beldesi Küçük Sanat Kooperatifi örneği (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).
- Kutay, T. (2022). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Önemi: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme. Politik Ekonomik Kuram, 6 (1) , 119-150.
- Özdemir, G., Unakıtan, G., Keskin, G., Yılmaz, E., ve Ülker, F. E. (2017). Tarım İşletmelerinde Kadınların İşgücüne Katkısı Ve Örgütlenme Yaklaşımları: Trakya Bölgesi Örneği. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 17(39), 33-58.
- Özdemir, G., Yılmaz, E., Unakıtan, G., Yılmaz, İ., ve Keskin, G. (2019). Kırsalda Geleneksel Gıda Üretiminde Kadınların Örgütlenme Yaklaşımları. Mustafa Kemal Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 24(3), 253-259.
- Özdemir, G., Keskin, G., Özudoğru, H., 2011. Türkiye’de Ekonomik Krizler ve Tarımsal Kooperatiflerin Önemi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 8(1), 101- 113.
- Özdoğan, E., ve Kesgin, M. T. (2021). Kırsal Ekonomik Kalkınma için Kadının Güçlendirilmesi: Bolu SS Demirciler Gelincik Kadın Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği. Zeugma Health Res, 3(2-3), 81-87.
- Özyücel, M. (2021). Kırsal Kalkınmada Yeni Çözüm Arayışlarında Kooperatifleşme: İnegöl İncelemesi. European Journal of Managerial Research (EUJMR) , Cilt: 5 Sayı: Özel Sayı 1, 86-97.
- Paksoy, M., ve Bulut, O. D. (2020). Aksaray İlinde Süt Sığırcılığı Yapan Kooperatif Ortaklarının Sosyo-Ekonomik Özellikleri ve Kooperatif-Ortak İlişkilerinin İncelenmesi. Uluslararası Tarım ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi, 6(2), 252-262.
- Savaş, İ. ve Can, İ. (2011). Euro-Dolar Paritesi ve Reel Döviz Kurunun İMKB 100 Endeksine Etkisi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(1), 323-329.

- Sayar, N., ve Tunalıoğlu, R. (2021). Aydın ilinde tarımsal amaçlı kooperatiflerin girişimcilik özelliklerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 58(1), 125-135.
- Serinkli, N. (2019). Kırsal Alandaki Mikro Kadın Girişimcilerin Kooperatifleşmeye Karşı Tutumları: Agro-Turizm Kadın Kooperatifleri. Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi, 14(1), 45-57.
- Soysal, A. (2013). Kırsal Alanda Kadın Girişimciliği: Türkiye İçin Durum Değerlendirmesi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 8(1), 163-189.
- Sönmez, N. İ. (2011). Kırsal alanda kadın girişimciliğinin desteklenmesinde kooperatifçiliğin rolü (Amasya-Çorum illeri örneği) (Master's thesis, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Tan, S. ve Karaönder, İ. (2013). Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme Politikalarının ve Mevzuatının İrdelenmesi: Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Örneği. ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 1 (1) , 87-94.
- Terin, M., ve Ateş, H. Ç. (2010). Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi Ve Örgütlerden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 47(3), 265-274.
- World Bank, (2018). Women in Agriculture: The Agents of Change for the Global Food System. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/03/07/women-in-agriculture-the-agents-of-change-for-the-food-system>. Erişim: 15.05.2022.
- Demircan Yıldırım, P. (2020). Kırsal Kalkınmada Kadın Kooperatiflerinin Rolü: Ahatlı Kadın Kooperatifi Örneği. Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 0 (11) , 159-170.
- Yıldırım, S., İslamoğlu, E., Torun Ateş M. (2021), “ Kadın Kooperatiflerinin Ekonomik ve Sosyal Yaşamda Rolü ve Önemi: Antalya İli Örneği”, International Journal of Innovative Approaches in Social Sciences, 5(3), 111-133.
- Yıldız, S. (2020). Tarımsal Girişimcilerin Karşılaştıkları Problemlerin Çözümünde Tarımsal Kooperatiflerin Rolü. International Journal Of Social Humanities Sciences Research, 7(57), 2184-2199.
- Yılmaz, E., Özdemir, E., Orman, Y., Unakıtan, G. ve Konyalı, S. (2019). “Tarımsal Üretimde Kadınların Karar Alma Süreçlerine Katılımı ve Kooperatiflerden Beklentileri”. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 16 (1), 71-81.

8. ÖZGEÇMİŞ

